



This Project is co-funded by the European Union and the Council of Europe.
Bu proje Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilmektedir.

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

AİLE MAHKEMELERİ İÇİN BOŞANMA DAVA AKIŞ YÖNETİMİ KILAVUZU



AİLE MAHKEMELERİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI: AİLE ÜYELERİNİN HAKLARININ DAHA İYİ KORUNMASI PROJESİ

Bu proje Avrupa Konseyi tarafından,
nihai faydalancı Türkiye Adalet
Akademisi ile birlikte yürütölmektedir.



This project is implemented by the
Council of Europe together with the end
beneficiary, Justice Academy of Türkiye.



This Project is co-funded by the European Union and the Council of Europe.
Bu proje Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilmektedir.

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

AİLE MAHKEMELERİ İÇİN BOŞANMA DAVA AKIŞ YÖNETİMİ KILAVUZU

AİLE MAHKEMELERİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI: AİLE ÜYELERİNİN HAKLARININ DAHA İYİ KORUNMASI PROJESİ

Bu proje Avrupa Konseyi tarafından,
nihai faydalanıcı Türkiye Adalet
Akademisi ile birlikte yürütölmektedir.



This project is implemented by the
Council of Europe together with the end
beneficiary, Justice Academy of Türkiye.

Aile Mahkemeleri için Boşanma Dava Akış

Yönetimi Kılavuzu "Aile Mahkemelerinin Etkinliğinin Artırılması: Aile Üyelerinin Haklarının Daha İyi Korunması" Ortak Projesi kapsamında hazırlanmış ve yayımlanmıştır.

Bu Proje, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilmekte ve Avrupa Konseyi tarafından yürütülmektedir. Türkiye Adalet Akademisi Projenin nihai faydalanıcısıdır.

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla, yazarlarının sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi veya Türkiye Cumhuriyeti'nin görüşlerini veya resmî politikasını yansıtır şekilde yorumlanmamalıdır.

Raporun orijinali, Avrupa Konseyi proje uzmanları tarafından İngilizce dilinde hazırlanmıştır. Bu Rapor, Avrupa Konseyinin düzenlemeleriyle Türkçe diline çevrilmiş ve yalnızca çevirmenin sorumluluğu altında yayımlanmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, İletişim Müdürlüğünden (F-67075 Strasbourg Cedex ya da publishing@coe.int) önceden yazılı izin alınmaksızın çevrilemez, fotokopi, kayıt ya da herhangi bir bilgi depolama ya da geri erişim sistemi dâhil olmak üzere, elektronik (CD-Rom, internet, vb.) ya da mekanik olarak, herhangi bir biçimde ya da araçla çoğaltılamaz ya da iletilemez.

Kapak tasarımı ve sayfa düzeni

© Avrupa Konseyi, 2024

Şartlar altında Avrupa Birliği'ne lisans verilmiştir.

Basım yeri: Ankara

Baskı

İÇİNDEKİLER

1. Giriş	4
2. AMAÇ VE KAPSAM	4
3. GENEL İLKELER.....	5
4. DAVA AKIŞ YÖNETİMİNİN TEMEL BİLEŞENLERİ	5
4.1. Etkili mahkeme işleyişine odaklanma.....	6
4.2. Standartlar	6
4.3. Bütün yönleriyle dava akış yönetimi	7
4.4. Farklılaştırma	7
4.5. Sulh olunma	7
4.6. Makul duruşma tarihleri ve usuli gecikmelerin denetimi	8
4.7. Planlanmış kara verme süreci ve iyi eğitilmiş mahkeme personeli	8
5. BOŞANMA DAVA AKIŞININ ÖZELLİKLERİ VE ZORLUKLARI	9
6. İYİ UYGULAMALAR	10
7. BOŞANMA YARGILAMALARINDA DAVA AKIŞ YÖNETİMİ KILAVUZ İLKELERİ	12
7.1 Mahkeme yargılamalarında mevcut kusur temelli sistemin güçlüklerini yönetme	12
7.2. Boşanma yargılamalarında cinsiyet eşitliğinin sağlanması için uluslararası standartlar ve Avrupa standartlarıyla daha iyi uyum	19
7.3 Çocuk dostu boşanma yargılamaları	22
7.4 İyi iletişim ve geniş kapsamlı istişare	27
7.5 Duruşma tarihinin etkili bir şekilde planlanması ve gecikmeye sebep olan belgelerle ilgili yapılan yazışmaların etkili bir şekilde izlenmesi.....	27
HÂKİMLER VE MAHKEME PERSONELİNE YÖNELİK DAVA VE DAVA AKIŞ YÖNETİMİ KONTROL LİSTESİ	29
Aile Hâkimi Boşanma Dava Akış Planlama Kontrol Listesi	29
Uzman Boşanma Davası İş Akış Kontrol Listesi.....	37
EK 1 - DAVA KONTROL ŞEMASI.....	39
EK 2 - TENSİP ZAPTI ÖRNEĞİ	41
EK 3 - ÖN İNCELEME TENSİP ZAPTI ÖRNEĞİ	43

1. GİRİŞ

Etkili dava akışı yönetimi, hem münferit davalarda hem de mahkeme sistemlerinde adaletin tecellisini mümkün kılarak her bir dava tarafının kanuni usule göre muamele görmesini ve eşit korunmaya ulaşmasını sağlar. Buna göre, etkili bir aile mahkemesinin, başlangıçtan son aşamaya kadar dava akışını düzenli ve sistematik bir şekilde yönetmek üzere bir plan uygulaması gerekmektedir. Dava akış yönetimi stratejisi; tüm uzmanlaşmış organların birbiriyle bağlantı kurabileceği, sorumluluklarını netleştirebileceği, iletişim kurabileceği ve işlerini koordine edebileceği organizasyonel zemini oluşturur. Bunun sonucunda sonuçları iyileştiren, kaynakların gereksiz ve verimsiz bir şekilde kullanımından kaçınan, dava tarafları ve avukatlarına üst düzey hizmet sunan ve mahkemede çalışmayı daha tatminkâr hale getiren etkili bir mahkeme süreci ortaya konulmuş olur.

2. AMAÇ VE KAPSAM

Bu kılavuz ilkeler, Türkiye’de Avrupa Konseyi ve Adalet Akademisi tarafından uygulanan, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilen “Aile Mahkemelerinin Etkinliğinin Artırılması: Aile Üyelerinin Haklarının Daha İyi Korunması” Projesi kapsamında Avrupa Konseyi uluslararası ve ulusal danışmanları tarafından hazırlanan “Türkiye’de Boşanma Prosedürlerinin ve İkincil Örselenmeyi Önlemek Üzere Bunların Etkili Bir Şekilde Uygulanmasının İyileştirilmesi Tavsiye Raporu” çerçevesinde oluşturulmuştur. Yukarıda bahsi geçen raporda ortaya konulan tavsiyeler, Türkiye’de boşanma prosedürlerinin etkililiğinin iyileştirilmesi ihtiyacına binaen geliştirilmiş olup bunların uygulanması aile mahkemesi prosedürlerine katılan aile fertlerinin üstündeki travmatik etkilerin azaltılması açısından değerlendirilecektir.

Genel olarak dava akış yönetimi, mahkemede açılan tüm davaların ilerleme sürecinin mahkeme tarafından denetiminden ibarettir. Davanın ne şekilde bittiğinden bağımsız olarak, bir davanın başlangıç aşamasından (davanın açılması, davaya cevap tarihi) bitiş aşamasına kadar ilerletilmesi için gerekli zamanın ve aşamaların yönetimi bu sürece dahildir. Dava akış yönetimi temel olarak idari bir süreçtir. Bununla birlikte, boşanma yargılamalarında gecikmelere sebep olma ihtimali sebebiyle hüküm verme sürecini de etkiler.

Bu kılavuz ilkeler, aile mahkemelerinin boşanma dava akış uygulamaları ve prosedürlerinin etkili yönetimine yönelik pratik çözümler sunmayı, en iyi uy-

gulamalara ilişkin genel bir çerçeve çizmeyi ve aile mahkemelerinin iş akışını çözme çabası yönünde net bir resim ortaya koymayı amaçlamaktadır. Söz konusu kılavuz ilkeler, öncelikle mahkemenin etkin işleyişi ve davaların zamanında bitirilmesi konusunda doğal olarak rol üstlenen aile mahkemesi hâkimlerine yöneliktir. Raporda yer verilen tavsiyeler, çocukların dahil olduğu ve daha da ihtilafı hale gelmeden önce, tavsiye edilen süreler içinde çözümlenmesi mümkün olan boşanma davalarının yönetiminin iyileştirilmesine yöneliktir.

Yapısal olarak, kılavuz ilkeler öncelikle boşanma dava akış yönetiminin temel bileşenlerine değindikten sonra önerilen yaklaşımları ve prosedürleri ele almakta ve son olarak spesifik örnekler sunarak uygulamaların hayata konması için gerekli olan muhtemel kaynakları analiz etmektedir.

3. GENEL İLKELER

Çocuğun yararı, davanın tüm aşamalarında en ön plandadır.

Cinsiyet, yaş ve temsilden bağımsız olarak, ilgili tüm taraflara eşit fırsatlar sunulmalıdır. Tüm dava taraflarının adil ve tarafsız muameleye tabi tutulması önemlidir.

Adalet erişim herkes için temin edilmelidir.

Tarafların ve çocukların örselenmesini önlemek için davanın kanuni esaslara uygun olarak yürütülmesi ve hakların eşit şekilde korunması sağlanır.

Her bir davanın zamanında tamamlanması, mahkeme işleyişinin maliyet açısından ekonomik olmasını sağlar.

4. DAVA AKIŞ YÖNETİMİNİN TEMEL BİLEŞENLERİ

Prensip olarak, her hâkim münferit davaları ve derdest olan tüm davaları, davanın açılmasından sonlanmasına ve daha sonra kararın uygulanmasına kadar etkin bir şekilde denetlemelidir. Mahkemeler, işleri zamanında tamamlama, etkin ve adil olma yükümlülüğünü, yalnızca her bir hâkimin etkin ve sürekli denetimiyle yerine getirebilir.

Etkili dava akış yönetimi, mahkemenin etkinliği ve gecikmelerin önlenmesi açısından elzemdir. Bu bağlamda, dava akışı yönetimi, mahkemenin tüm davaların ilerleyişini nasıl yönettiği ve hâkimin münferit davaların çözülme sürecini nasıl yönettiğiyle ilgilidir.

Mahkemenin tüm dava yükünün etkili bir şekilde yönetilmesi, hâkimlerin mahkemedeki idari personelin desteğiyle mahkemedeki dava akışını yönetmesini ve kontrol altında tutmasını gerektirir.

4.1. Etkili mahkeme işleyişine odaklanma

Kanuni prosedür ve davaların etkin bir şekilde idaresi; mahkemelerin davaları işleme tabi tutma ve dava taraflarıyla etkileşimde bulunma şekliyle ilgilidir. Dava akışı yönetimi, bu bileşenlerin etkili yargı idaresine entegre edilmesi bakımından özellikle önemlidir. Planlama ve hesap verebilirliğe odaklanan, uygulamalar ve prosedürlerden oluşan bütüncül bir sistem, mahkeme işleyişinin etkin olması açısından gereklidir. Bu hedefler birbiriyle bağlantılıdır. Davaların etkili bir şekilde ele alınması ve dava taraflarının ve avukatların gereksinimlerinin karşılanması, mahkemenin etkinliğini artırarak maliyet açısından tasarrufu beraberinde getirebilir. Aile mahkemesi, koordine edilmiş bir sistem dahilinde çalışırsa daha etkili olabilir. Hâkimler, zabıt katipleri, uzmanlar, vekiller ve adli yardım avukatları ve sağlayıcılarının rolleri süreç açısından önemlidir ve yukarıda adı geçen personelin ve uzmanların karar verme sürecinde hâkime zamanında ve etkili bir şekilde yardım etmeleri gerekir.

4.2. Standartlar

Mahkemeler, çoklu ve çelişkili talepleri ele almak için mevcut kaynakları makul biçimde kullanmalıdır. Bunu yapabilmek için sürekli olarak performansı izlemeleri ve ne kadar verimli olduklarını, kamunun gereksinimlerinin ne ölçüde karşılandığını ve sistemin ve hizmetlerin hangi kısımlarına dikkat edilmesi gerektiği ve hangi kısımların iyileştirmeye ihtiyacının olduğunu görmeleri gerekir. Aile mahkemesi dava akış yönetim sistemlerinin, ihtiyaçlara yanıt veren nitelikte etkin hizmet sunulup sunulmadığını ve etkili dava akış yönetiminin faydalarının en uygun hale getirilip getirilmediğini değerlendirmek üzere veri toplaması ve standartlarının olması gerekir. Yöneticiler tüm düzeylerde ve yargı sürecinde, kurum genelinde etkinliğe yönelik taahhüdü sağlamak üzere bir araç olarak kullanılabilir olan açık iletişimin gücünü hafife almamalıdır. Bu minvalde yönetim, kurumun tüm seviyelerinde düzenli olarak toplantılar yapılmasını ve dava akışıyla ilgili tartışmaların gündemde olmasını sağlamalıdır.

Uygunluğun değerlendirilmesiyle ilgili olarak adliye olanaklarıyla ilgili mevcut ulusal standartlar da kullanılmalıdır. Adliyenin fiziksel yapısı, adalete erişimi etkileyen en belirgin etmendur. Mahkemede meşru bir işi olan tüm kişilerin yargılamalara erişimini sağlamak için mahkeme olanakları güvenli, erişilebilir ve kullanımı uygun olmalıdır.

4.3. Bütün yönleriyle dava akış yönetimi

Dava akış yönetimi, davanın açılmasıyla başlar ve davada karar verilene kadar, ideal olarak karar sonrası meselelerin takibi de yapılarak devam eder. Davaların zamana riayetne dair dava akış standartları, davanın hangi mahkemeye sunulduğundan bağımsız olarak (mahkemenin yargı yetkisini başlatan dava dilekçesinin sunulmasından davanın sonlanmasına kadar) değerlendirilecektir.

4.4. Farklılaştırma

Dava akışını yönetmenin kilit noktası, "farklılaştırılmış dava akış yönetimi" olarak anılan, farklı davaların farklılaşan ihtiyaçlarını ele alma yetisidir. Tüm davaların çözümlenmesi gerekmele birlikte, bunların hepsi aynı şekilde veya aynı süre zarfında çözümlenemez. Farklılaştırılmış dava yönetimi; her bir boşanma davasında duruşma hâkiminin davaları erken bir aşamada ele almasını, davaların ilerleyişini ve uzmanların atanmasını yakından takip etmesini ve makul ve adil bir şekilde mümkün olduğunda davanın sonlandırılmasını gerektirir. Bu bakımdan, çeşitli iyi uygulamalardan söz edilebilir:

- Aile hukukundan doğan davaları çözüme ulaştırmak için belirli bir takip gerekebilir. Takip gerekli olmamakla birlikte, buna davanın alt türüne göre davanın açılması aşamasında karar verilir ve bu yolla davanın ilerleme sürecinde beklenen olaylar, olayların zamanlaması, görevlendirme ve davanın süresiyle ilgili beklentiler tanımlanır.
- Tüm hâkimler, dava zamanlamasıyla ilgili standartlara bağlılık dahil olmak üzere kendilerine verilen davaların etkili yönetimini sağlamaktan sorumludur.

4.5. Sulh olunma

Farklı türde sulh ve barışma tartışmalarına dahil olma fırsatı, hem avukat tarafından temsil edilen hem de kendi kendini temsil eden dava taraflarına, mümkün olan en erken aşamada sunulmalıdır. Şartlar gerektirdiğinde, aile mahkemesi hâkimi barışma ve gayri resmi sulh girişimleri ile tarafların

yaşamları ve ailelerindeki belli başlı ve muhtemelen travmatik değişimler konusunda kişisel düzenlemeler yapma gereksinimlerini dikkate almalıdır.

4.6. Makul duruşma tarihleri ve usuli gecikmelerin denetimi

Uzayan davalar, zamanı ve diğer sınırlı kaynakları tüketerek adaletin tecel-lisine gölge düşürür. Davaların hangi durumlarda uzatılabileceğine ilişkin standart koymak önemli bir gereksinim olduğu gibi, bunların sınırlı kulla-nımıyla ilişkilendirilen uygulamaları, uygun düştüğü şekilde desteklemeyi amaçlayan kurumsal politikaların ve prosedürlerin geliştirilmesi ve yönetil-mesi de kilit öneme sahiptir.

4.7. Planlanmış karar verme süreci ve iyi eğitilmiş mahkeme personeli

Mahkemelerin halkın güvenini ve itimadını kazanması ve nitelikli yargı hiz-metleri sunması için en yüksek etik standartlara, kapsamlı hukuki bilgiye ve liderlik, karar verme, iletişim ve idare konularında benzersiz becerilere sahip hâkimlere ihtiyacı vardır. Mahkemeler benzer şekilde son derece pro-fesyonel, etik ve yetkin personele ihtiyaç duyar. Mahkeme yönetim ekibi, yargı işlevlerini yerine getiren tüm kişilerin kişisel ve mesleki yeterliliklerini sürekli geliştirerek bir bütün olarak yargı sisteminin performansını artırmak için çalışmalıdır. Tüm yargı görevlileri ve mahkeme personelinin, etkili per-formansa ilişkin net beklentileri ve bu performansı değerlendirmek için şef-faf sistemleri bulunmalıdır. Değerlendirmeler, mahkeme hâkimi ve yazı işleri müdürü tarafından, yargı görevlileri ve mahkeme personeline sorumlulukla-rını adil, doğru ve verimli bir şekilde yerine getirirken en üst düzey kişisel ve resmi davranış standartlarına bağlı kalmaları için gereken bilgi ve becerileri sağlayan eğitim ve öğretim programları geliştirmek için kullanılmalıdır.

Dava akış yönetiminin temel bileşenleri

- *Hâkimin erken müdahalesi ve davanın ilerleyişinin hâkim tarafından sürekli kontrol edilmesi*
- ☒ ■ *Farklılaştırılmış dava yönetimi*
- ☒ ■ *Gerçekçi zaman çizelgeleri ve yargılama öncesi anlamlı ve etkili mahkeme süreçleri yürütülmesi*
- ☒ ■ *Makul duruşma tarihleri*

5. BOŞANMA DAVA AKIŞININ ÖZELLİKLERİ VE ZORLUKLARI

Aile mahkemesine başvuran dava tarafları, burada kendi hikayelerini anlatabilmelidir. Aile ve çocukla ilgili konular burada özel bir kategori oluşturur. Aile mahkemesi hâkimi karar verirken tam da bu davalarda söz konusu hikayeyi dikkate almalı, verilen karar da arka planında yatan gerçek sorunlarla aynı doğrultuda olmalıdır; ki bu da gecikmelerin ve tarafların yeniden örselenmesinin engellenmesi amacıyla fazladan zaman ayrılmasını ve çaba sarf edilmesini gerektirir. Aile mahkemesi hâkimi aynı zamanda dava taraflarının, altta yatan bu sorunlardan dolayı kendilerine hem pratik hem de duygusal açıdan yük yükleyebilecek başka yargılamalara da dahil olabileceğini göz önünde bulundurmalıdır.

Aile hâkimlerinin üstündeki duygusal yük özellikle zorlayıcıdır. Hâkimler, eninde sonunda karşılaşacakları duygusal durumlarla ilgili kendilerini gerçekçi bir şekilde hazırlamalı, tarafların duygusal tepkilerine düşünceli bir şekilde cevap vermeli ve bu duygulardan çıkardıkları dersleri davranışlarına entegre etmelidir. Hâkimlerin deneyimlerine bakıldığında, işleri kapsamında genellikle hoş olmayan duygusal tepkilerin ortaya konduğu ve bu duyguları yönetmenin zor olduğu, bu tür zorlukların hâkimin o anda nasıl hareket ettiğini ve uzun vadede kendi işleriyle ilgili hislerini etkilediği düşünülmektedir. Adli konularda duyguların düzenlenmesi farklı bir dizi strateji aracılığıyla yapılabilir ve tüm bu stratejilerin farklı maliyetleri ve getirileri bulunmaktadır. Bu konuda hâkimle ilgili en kritik özellikler; kendi deneyimleri konusundaki hassasiyetleri, konuyla ilgili bir dizi stratejik seçeneklerinin olması ve bu seçeneklerin nasıl kullanılacağı hususunda bağlam odaklı esnekliklerinin bulunmasıdır.

Evliliğin sonlanmasına ilişkin pek çok ihtilafli boşanma davasına velayet sorumluluğu uyuşmazlıkları da dahil olduğu için sürüncemede kalan ve ihtilaf düzeyi yüksek davaların çocuklar üstündeki olumsuz etkisine oldukça sık rastlanmaktadır. Çocukların dahil olduğu boşanma davalarında, diğer aile davalarından daha fazla mahkeme kaynağı kullanılmakta olup bu davalar genellikle yargının daha fazla müdahil olmasını ve dava yönetimini gerektirir. Farklılaştırılmış dava yönetiminin kullanılması yoluyla mahkemeler, ilgili meselelerin hızlı ve zamanında çözümlenmesini sağlayabilir ve bunun için uygun kaynakları tespit ederek kullanır. Her bir dava, çözüme ulaşmak için konusuna bağlı olarak en uygun hızda ilerlemeyi gerektirir. Yüksek ihtilaf düzeyine sahip davalarla ilgili karmaşık konuların ele alınmasını sağlamak için belirli aralıklarla mahkeme müdahalesinin artırılması gerekebilir.

Özellikle sorunlu bir alan olan boşanma yargılamalarının uzunluğuyla ilgili olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, standart yargılama uzunluğunun ne olabileceğiyle ilgili devletlere herhangi bir karar tebliğ etmeyi reddetmiştir. AIHM, bu hususta uygulamaya dönük yaklaşımına ve oluşturduğu kriterlerinin somut vakaların özelliklerine göre ele alınmasına yönelik kararlılığına bağlı kalmış, örneğin mahkemenin boşanma davası için ne kadar süre ayırması gerektiğiyle ilgili kesin kurallar ortaya koymamıştır. Bu sebeple, gereksiz gecikmelerden kaçınma konusunda ulusal makamların ve elbette mahkemenin tavrının önemli olduğu ve dava akış yönetiminin sonucu etkilediği açıktır.

6. İYİ UYGULAMALAR

Mahkemenin davanın ilerleyişinde erken müdahalesi; davanın başlangıcında davayla ilgili bilgilerin toplanması, duruşma tarihlerinin planlanması ve davanın ilerleyişini yöneten vaka yönetimi kararlarının alınması gibi görevleri içerir. Erken müdahalenin amacı, süreç boyunca davaların mümkün olduğunca erken çözümlenmesini sağlamak ve taraflar ve mahkeme için maliyetlerin azaltılmasıdır.

"Anayasa'nın 36. maddesi ve Sözleşme'nin 6. maddesi uyarınca, medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin uyumsuzlukların makul sürede karara bağlanması gerekmektedir. Başvuru konusu olayda, boşanma ve nafaka talebi hakkında yürütülen bir yargılama faaliyetinin söz konusu olduğu görülmekle, 6100 sayılı Kanun'da yer alan usul hükümlerine göre yürütülen somut yargılama faaliyetinin, medeni hak ve yükümlülükleri konu alan bir yargılama olduğunda kuşku yoktur." (AYM B. No: 2012/13, 02.7.2013, § 49)

İyi uygulamalar: Boşanma Davalarına Yönelik Dava Akışı Yönetim Teknikleri

- Duygusal konuların farkında olmak
- Zaman konusunda standart belirleme ve bu standartları izlemek
- Kendi kendini temsil eden dava taraflarına yönelik uygun tedbirleri almak
- Dava aşamalarının planlanmasını denetlemek
- Boşanma kararında velayet, kişisel ilişki kurma ve nafakayla ilgili konulara önem vermek

*AlHM iki spesifik durumda devletlere karşı çok katı bir yaklaşım benimser: ilki başvuru sahibinin hayatı veya sağlığı tehlikede olduğunda ve ikincisi gecikmenin başvuru sahibi açısından onarılmaz sonuçlara yol açma ihtimali söz konusu olduğunda.
H / Birleşik Krallık, 8 Temmuz 1987, Nikolov ve diğerleri /
Bulgaristan of 21 Şubat 2012, § 36*

“Boşanma yargılaması, medeni hal ve ehliyetle ilişkin davalarda gösterilmesi gereken özel öneme binaen “hızlı belirlemeyi” gerektirir.”

Bock / Almanya Başvuru No 22051/07 (AlHM, 23 Mart 1989)

“Boşanma yargılamaları şayet haddinden fazla uzun sürdüyse aile hayatına saygı hakkını tartışmasız bir şekilde etkiler. Boşanmada olduğu gibi, kişilerin hukuki statüleriyle ilgili davalarda, uyumsuzluğun konusunun dava tarafı ile doğrudan ilintili olduğu da göz ardı edilmemelidir ve yargılama süresinde meydana gelecek haddinden fazla gecikmenin, diğer hakların yanı sıra, aile hayatına saygı hakkına olumsuz etkilerinin de göz önünde bulundurulması gerekir .”

Berlin / Lüksemburg Başvuru no 44978/98 (AlHM, 15 Temmuz 2003)

“Kadın kocası tarafından aile içi şiddete maruz bırakılıyorsa, boşanmanın acil bir talep olarak ele alınması gerekir. Bu konuda gerekeni yapmamak yalnızca basit bir noksan veya kadına yönelik şiddeti ele almanın gecikmesinden ibaret olmayıp bu tür şiddetin mükerrer olarak desteklenmesi anlamına gelir ve kadına yönelik ayrımcı bir tutumu yansıtır.”

M.G. / Türkiye Başvuru no 646/10 (AlHM, 22 Mart 2016)

“Mahkeme, ulusal makamlar tarafından boşanma yargılamalarının etkin bir şekilde yürütülmemiş olması ve bu yargılamalarla ilgili olarak tarafların boşanma konusunda anlaşmaya varması, kısmi karar verme ihtimali ve iç hukuk kapsamında yargılamanın ivediliği gibi spesifik durumları dikkate almamış olmasına dikkat etmektedir.”

V.K. / Hırvatistan Başvuru No 38380/08 (AlHM, 27 Kasım 2012)

7. BOŞANMA YARGILAMALARINDA DAVA AKIŞ YÖNETİMİ KILAVUZ İLKELERİ

7.1 Mahkeme yargılamalarında mevcut kusur temelli sistemin güçlüklerini yönetme

7.1.1 Boşanma davalarının odak noktası olan kusur unsuru araştırmasının etkili yönetimi

- i. Boşanma yargılamasının odak noktası olan kusur araştırmasının etkili bir şekilde yürütülmesi ihtiyacı bulunur. Kusur iddialarının değerlendirilmesi aşamasında incelemenin etkili yürütülmesi, yargılamanın süresinin uzamasını engelleyecek ve tarafların hak kaybına uğramasının önüne geçebilecektir. Evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığının araştırılmasına odaklanmak, karşılıklı kusur değerlendirmelerinde tutarlılık sağlar. Bu kapsamda, davada tanık beyanları ve tarafların somut olayın çerçevesini ortaya koyan ifadeleri kapsamında, boşanmanın sonuçları açıkça yazılmak kaydıyla, evlilik birliğinin neden temelinden sarsıldığına dair somut gerekçeler yazılması suretiyle karar verilmelidir.
- ii. Eşlerin evlilik birliği içerisinde ilişkilerini devam ettiremeyeceklerinin anlaşıldığı ve bu itibarla onları evli kalmaya zorlamanın adaletsiz olacağı hallerde, davalının az da olsa kusurunun ortaya konulması halinde boşanmaya karar verilmesine odaklanılmalıdır.

“Evlilikten pişmanlığını dile getiren, ailesinin kadının yakınlarına karşı olan sözlerine tepki vermeyen ve kadının eşyalarını götürmesine tepki vermeyip kendisi de evliliğin sona ermesini isteyen erkek ile eşi ve onun yakınlarına soğuk ve ilgisiz davranan, evlilikten pişmanlığını dile getiren, not bırakarak evden ayrılan ve evlilik birliğini sürdürmek istemeyen kadın eşit kusurludur”.

Yarg. 2. HD., 12.11.2020 T., 2020/4311 E., 2020/5711 K.; Benzer yönde, Yarg. 2. HD., 04.03.2019 T., 2018/3222 E., 2019/2070 K.

“Toplanan delillerden davacı kadının eşine hakaret ettiği, buna karşılık davalı kocanın da birlik görevlerini ihmal ettiği anlaşılmaktadır. Bu halde, iki tarafın eşit kusurlu davranışları sonucu taraflar arasında ortak hayatı temelinden sarsacak derecede ve birliğin devamına imkan vermeyecek nitelikte bir geçimsizliğin gerçekleştiği kabul edilmelidir. Olayların akışı karşısında davacı kadın dava açmakta haklıdır. Türk Medeni Kanununun 166/1 maddesindeki boşanma koşulları oluşmuştur. Bu durumda, davacı kadının boşanma davasının kabulü ile boşanmaya karar verilecek yerde yetersiz gerekçe ile davanın reddi isabetsiz olup; bozmayı gerektirmiştir”.

Yarg. 2. HD., 20.2.2012 T., 2011/6320 E., 2012/3230 K.

Etkin dava yönetiminin temel gereklilikleri

- Her bir davayla münferit olarak ilgilenme
- Davaları orantılı bir şekilde ele alma
- Usul adaletinin temini

- iii. Münhasıran özel boşanma sebebine dayanılarak açılan davada, karşı dava da bulunmuyorsa, bu sebebin ispatı halinde artık diğer eşin kusur durumu değerlendirilmemeli ve kusur kıyasında bulunulmamalıdır.

“Kanunda yer alan özel boşanma sebeplerinden biriyle açılmış bir boşanma davasında, bu özel sebebin yanında davacının da boşanmayı gerektirecek ağırlıkta bir kusuru ispatlanmış olsa bile, bu dava konusu yapılmamış ise artık bu husus, özel sebebe dayalı boşanma kararı verilmesinde ve sonuçlarında dikkate alınmaz. Somut olayda davalının eyleminin TMK m. 162’de yer alan boşanma sebebini oluşturduğunda duraksama yoktur. Özel boşanma sebebi ispatlanmıştır. Bu bakımdan, artık davalının dayanılan boşanma sebebini çürütmek amacıyla değil de, ‘davacının kusurlu olduğunu’ ispat etmeye yönelik gösterdiği deliller ve davacının kusuru dikkate alınmaz. Diğer bir ifade ile özel boşanma sebebine dayalı boşanma davalarında evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebiyle boşanma davalarında olduğu gibi davacının kusurlu davranışlarının dikkate alınması suretiyle kusur kıyaslaması yapılamaz”.

Yarg. 2. HD., 01.12.2015 T., 2015/21837 E., 2015/22749 K.

- iv. Davada öne sürülen vakaların kendine özgü özelliğine göre diğer eşin daha ağır olduğu açık olan kusurlu davranışlarına insani tepki niteliğindeki davranışlar, kusur değerlendirmesinde dikkate alınmamalıdır. Örneğin fiziksel şiddet uygulayan eşe karşı sarf edilen kaba sözlerin hafif kusur olarak değerlendirilmemesi gerekir.

“Eşini ortak eve almaması, eşinin kapıyı tekmelemesi nedeniyle tepkisel bir davranıştır, bu nedenle kadına kusur olarak yüklenilemez.”

Yarg. 2. HD., 03.06.2020 T., 2020/1670 E., 2020/2633 K.

“Kadının eşine, ‘şu çocuklar büyüsün, benim beklediğim şeyler var’ sözünün erkeğin kabul edilen ve gerçekleşen fiziksel şiddet, birlik görevlerini ihmal ve güven sarsıcı davranış kusurlarına karşı tepkisel nitelikte olması nedeniyle kadına kusur olarak yüklenmesi ve bu yanılıklı kusur belirlemesine bağlı olarak, boşanmaya sebebiyet olan olaylarda kusursuz olan kadının az kusurlu olarak kabul edilmesi doğru bulunmamıştır.”

Yarg. 2. HD., 12.03.2020 T., 2020/1004 E., 2020/2136 K.

“Erkeğin fiziksel şiddetinin sürekli olduğu ve sadakatsiz davranan erkeğe yönelik kıskanç davranışlarda bulunan kadına bu vakianın kusur olarak yüklenilemeyeceği anlaşılmaktadır.”

Yarg. 2. HD., 09.03.2020 T., 2020/658 E., 2020/1960 K.

7.1.2 TMK m. 166/2/c.1’in dar yorumlanarak uygulanması

- i. “Daha az kusurlu olan” eşe sunulan boşanmaya itiraz hakkı, hükmün devamında yer alan TMK madde 166/2/c.2 düzenlemesi çerçevesinde sınırlı olarak uygulanmalıdır.

“Evlilik birliğinin temelinden sarsılmasında erkeğin ağır kusurlu olduğu belirtilerek, davacı erkeğin boşanma davasının reddine karar verilmiş ise de; mahkemece belirlenen ve gerçekleşen erkeğin kusurlu davranışları yanında, toplanan delillerden kadının da mahkemece kabul edilen ve temyiz edilmeyerek kesinleşen kusurlu davranışlarının olduğu anlaşılmakta olup TMK 166/2 şartları oluşmuştur. O halde, taraflar arasındaki ortak hayatı temelinden sarsacak derecede ve birliğin devamına imkan vermeyecek nitelikte bir geçimsizlik mevcut ve sabittir. Olayların akışı karşısında davacı erkek dava açmakta haklıdır. Davacı erkeğin boşanma davasının kabulü gerekirken, yetersiz gerekçe ile reddi doğru olmayıp bozma gerektirmiştir”.

Yarg. 2. HD., 10.12.2018 T., 2018/2736 E., 2018/14182 K.

“Bu halde taraflar arasında ortak hayatı temelinden sarsacak derecede ve birliğin devamına imkan vermeyecek nitelikte bir geçimsizlik mevcut ve sabittir. Gerçekleşen olaylar karşısında davalı-davacı koca da dava açmakta haklıdır, davalı-davacı kocanın davası yönünden TMK'nin 166/2 maddesi koşulları gerçekleşmiştir. Davalı-davacı kocanın boşanma davasının da kabulüne karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde reddi doğru görülmemiştir”.

Yarg. 2. HD., 28.06.2012 T., 2011/22294 E., 2012/17914 K.

- ii. Kadının sosyal ve ekonomik durumu olanak veriyorsa hâkim tarafından, “evlilik birliğinin temelinden sarsılması” ilkesi uygulanarak itiraz eden eşin ve çocukların evliliğin sürdürülmesinden fayda sağlamayacağını ortaya koyan olgulara odaklanılmalıdır. Bu gibi hallerde TMK m. 166/2/c.2 uyarınca hakkın kötüye kullanılması yasağı çerçevesinde boşanma kararı verilebileceği dikkate alınmalıdır.

“Somut uyuşmazlıkta mevcut olaylara göre evlilik birliğinin, devamı eşlerden beklenmeyecek derecede temelinden sarsıldığı kuşkusuzdur. Ne var ki bu sonuca ulaşılması davacının ağır kusurlu sayılmasını gerekli kılan tutum ve davranışları yanında, davalının da kusurlu davranışlarından kaynaklanmıştır. Evlilik birliğinin devamında davalı ve çocuklar bakımından korunmaya değer bir yarar belirlenememiş, dosya içindeki bilgi ve belgelerden, davalının, davaya karşı koymasının hakkın kötüye kullanılması niteliğinde bulunduğu anlaşılmıştır. Bu durumda 4721 sayılı Kanun'un 166/2 maddesi uyarınca boşanmaya karar verilmesi gerekirken yasa hükümlerinin yorumunda yanılığa düşülerek yazılı biçimde karar verilmesi usul ve kanuna aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.”

YARG. 2. HD., 23/05/2024 T., 2023/5177 E. 2024/3819 K.

7.1.3 Kusur ilkesiyle ilgili usuli meseleler

- i. Hukuk mahkemesi hâkimleri, kusurun belirlenmesi konusunda ceza mahkemesinin kusur değerlendirmesinden bağımsızdır (TBK m. 74/1). Ayrıca ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Ceza mahkumiyetinin bağlayıcılığı olup olmayacağını ve ceza mahkemesi kararının bekletici mesele yapılıp yapılmayacağını somut olayın özellikleri çerçevesinde amir hüküm olan TBK madde 74/1 ile uyumlu olarak değerlendirilmesi gerekir.

“Tüm dosya kapsamı ve toplanan delillerde, mahkemece erkeğe yüklenen kusurlu davranış yanında, kadının şiddet gördüğüne dair doktor raporu ile bu raporu teyit eden tanık beyanları dikkate alındığında eşine en son olayda fiziksel şiddet uyguladığının sabit olduğu, her ne kadar ceza yargılamasında delil yetersizliğinden erkeğin beraatine karar verilmiş ise de beraat kararının hukuk hakimini bağlayıcı olmadığı (TBK m.74)...”

YARG. 2. HD., 07/11/2017 T., 2016/12150 E. 2017/12278 K.

İlk Derece Mahkemesinin “Davalının davacı kadına fiziki şiddet uyguladığı, onu dövdüğü, eşine ve çocuklarına maddi destek sağlamadığı tespit edilmiş olup, davalının davacıya karşı hakaret ve basit yaralama suçunu işlediği iddiasıyla her ne kadar Gaziantep 26. Asliye Ceza Mahkemesinde 2021/147 E. Sayılı dosya ile davalı aleyhine dava açıldığı anlaşılmış ise de davalının davacıya şiddet uyguladığı ve hakaret ettiği hususu, tanık beyanları ile ispat edilmiş olduğundan, ceza davasında yargılaması yapılacak dosyada bu olgunun ortaya konulmasına ve dolayısıyla da ceza dosyasının beklenilmesine lüzum bulunmadığı değerlendirilerek şiddet uygulayan davalının evlilik birliğinin temelinden sarsılmasında tam kusurlu olduğu ” gerekçesi ile davanın kabulüne ilişkin verdiği karar Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 07/05/2024 tarih 2023/7138 E. 2024/3194 K. Sayılı ilamı ile onanmıştır.

“Davalının eşine karşı fiziksel şiddet uyguladığı, bu eyleminden dolayı hakkında kamu davası açıldığı ve kovuşturma sonucunda suçu sabit görülerek hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiği, delil olarak dayanılan ceza mahkemesi kararında anlaşılmaktadır. Ceza mahkemesince, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiş olması, tespit edilen bu maddi olguyu ortadan kaldırmaz. Ceza mahkemesinin cezai sorumluluğu tespit eden kararı, hukuk hakimini bağlar. Bu halde taraflar arasında ortak hayatı temelinden sarsacak derecede ve birliğin devamına imkan bırakmayacak nitelikte bir geçimsizlik mevcut ve sabittir. Olayların akışı karşısında davacı dava açmakta haklıdır. Bu şartlar altında eşleri birlikte yaşamaya zorlamanın artık kanunen mümkün görülmemesine göre, boşanmaya karar verilecek yerde yetersiz gerekçe ile davanın reddi doğru bulunmamıştır.”

YARG. 2. HD., 10/01/2018 T. 2016/9202 E. 2018/262 K.

- ii. Dosya kapsamından kanıt olmaksızın verildiğinin anlaşıldığı ev içi şiddet tedbir kararlarının, ek vakıa da bulunmuyorsa kanıt olarak kabul edilmesi dosyanın içeriği incelenerek dikkatli bir şekilde değerlendirilmeli ve bunların kusur değerlendirmesinde kullanımı sınırlı olmalıdır.
- iii. Taraflarca teşebbüs edilmesi söz konusu olabilecek ve tek amacı prosedürü geciktirmek olan delil uydurma ve delil sunma hallerinde yasal

düzenlemeler kapsamında düzenlenen yaptırımlar etkili ve orantılı bir şekilde kullanılabilir. Örneğin aşırı kabul edilebilecek sayıda veya erişilemeyen durumda tanık bildirimini, 6284 sayılı Kanun kapsamında yapılan gerçeğe aykırılığı açıkça anlaşılan tedbir başvuruları, tanıkların gerçek dışı beyanlarda bulunmaya teşvik edildiğinin ortaya çıkması gibi hallerde hâkim takdir yetkisi çerçevesinde gerekli yaptırımlara başvurulabilir.

- iv. Tanık delillerinin toplanmasının sorunlu ve zaman kaybedici olmasından kaynaklanan gecikmelerle ilgili olarak, "tanık listesinde adres gösterilmemiş veya gösterilen adreste tanık bulunamamışsa, tarafa adres göstermesi için, işin niteliğine uygun kesin süre verilir. Bu süre içinde adres gösterilmez veya gösterilen yeni adres de doğru değilse, bu tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmiş sayılır" hükmüne yer veren HMK madde 240/3 düzenlemesinin etkin uygulanması gerekir. Bu ihtimalde tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmesi kararda detaylı olarak gerekçelendirilmelidir.
- v. Kesin süresi içinde tanık listesi verilerek her bir tanığın hangi vakıa hakkında tanıklık yapacağına dair bildirimde bulunulduğu hallerde, "Mahkeme, gösterilen tanıklardan bir kısmının tanıklığı ile ispat edilmek istenen husus hakkında yeter derecede bilgi edindiği takdirde, geri kalanların dinlenilmemesine karar verebilir" hükmüne yer veren HMK madde 241 düzenlemesinin, şartları dahilinde uygulanması teşvik edilir. Bu ihtimalde tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmesi kararda detaylı olarak gerekçelendirilmelidir.

"Tanık listesinde gösterilecek olan tanık sayısı hakkında herhangi bir sınırlama yoktur. İsteyen taraf, istediği sayıda tanığın dinlenmesini isteyebilir. Kural bu olmakla birlikte hâkim gösterilen çok sayıda tanığın dinlenmesinin gereksiz olduğu veya davayı uzatma amacıyla yapıldığı sonucuna varırsa, gerekçeli kararında göstermek şartıyla bütün tanıkları dinlemeyebilir... Anılan maddenin gerekçesinde aynen şöyle denilmektedir: "Tanıklardan bir kısmının dinlenilmesiyle yetinilmesi" başlığını taşıyan bu madde, davayı uzatma niyetiyle hareket etmek isteyen tarafın bu konudaki çabalarını önleme yolunda, mahkemeye tanınmış bir imkânı ifade etmektedir. Bir önceki maddenin ikinci fıkrasıyla tanıkların hangi vakıa hakkında dinleneceklerini açıklama görevinin tanığı gösteren tarafa yüklenmiş olduğu da dikkate alınarak, bu bağlamda, taraflarca tanık listesinde gösterilen tanıklardan bir kısmının dinlenmesiyle yeterli derecede sonuç alınmış ise diğerlerinin dinlenmesinden vazgeçilmiş sayılmasına karar verilebilecektir".

YHGK., 04.04.2018 T., 2017/801 E., 2018/671 K.

“Başka bir anlatımla gösterilen tanıklardan bir kısmının tanıklığı ile ispat edilmek istenilen husus hakkında yeter derecede bilgi edinildiği takdirde, geri kalanların dinlenmemesine karar verilebilir. Buna göre, adı geçen tanıkların dinlenmemeleri için, dinlenen tanıklarla ispat edilmek istenen hususun yeter derecede aydınlanmış olması gerekir”.

Yarg. 2. HD., 10.12.213 T., 2013/16089 E., 2013/28993 K

“Mahkemenin başvurucunun tanıklarını dinlemek için gerekli girişimlerde bulunduğu, tanıklara ulaşılamaması üzerine başvurucunun da talebiyle tanıkların duruşmada hazır edilmelerine karar verildiği, buna rağmen tanıklardan ikisinin hazır edilmemesi üzerine mahkemenin mevcut deliller üzerinden değerlendirme yapmak suretiyle yargılamayı sonuçlandırdığı, kararda tanıkların dinlenmemesine yönelik yeterli gerekçenin (bkz. § 38) açıklandığı anlaşılmıştır. (§ 40)” ... “Tanık dinletme hakkının, istediği kişilerin tanık sıfatıyla mahkeme önünde dinlenilmesi hususunda başvurucuya mutlak bir hak tanıdığı söylenemez. Taraflar arasında eşitlik gözetilmek koşuluyla sunulan bir delilin yararlı ve gerekli olup olmadığının takdiri derece mahkemelerindedir. Anayasa Mahkemesinin görevi, delillerin kabulü de dâhil olmak üzere bütünü itibarıyla yargılamanın adil olup olmadığını tespit etmektir. Derece mahkemeleri, tanık dinlenilmesi isteminin reddine karar vermesi durumunda kendisini bu sonuca götüren gerekçeleri kararında göstermek durumundadır (§ 37)” ... “Başvurucunun dinlenilmesini talep ettiği tanıkların davanın çözümüne yararlı olup olmayacağı ve sonuca etki edip etmeyeceği hususlarında değerlendirme görevinin yerel Mahkemeye ait olduğu, Mahkemenin davanın niteliğinin boşanma olduğunu, davalı tarafın davacı ile dava açıldıktan sonraki dönemde birlikte yaşamaya devam ettiklerini iddia ederek birlikte yaşama iradesini ortaya koyduğunu belirttiği, bu açıdan davacıya kusur izafe edilemeyeceği ve davalıya atfedilen başka kadınla birlikte yaşama fiilinin sürekli tekrarlanan kusur niteliğinde olması ve davadan sonra da bu eylemin boşanmada göz önüne alınması gerekliliği dikkate alındığında dinlenmeyen tanıkların davanın esasına etki etmeyeceği gerekçesiyle beyanlarının alınmamasının taraflar arasında eşitsizlik meydana getirdiğinden bahsedilemeyeceği, ayrıca başvurucunun dinlenilmesini istediği tanıkların beyanlarında ne şekilde davanın esasını etkileyecek olguların bulunduğu ilişkin somut bir açıklamada da bulunmadığı, yargılamanın bütününe göre Mahkemece yapılan uygulamanın tüm süreci adaletten yoksun kılacak şekilde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır (§ 41)”. AYM B.No: 2014/2704, 16.11.2016

- vi. Talimat yolu ile tanıklığına başvurulacak tanıklara ilişkin prosedürün etkinleştirilmesi ve hızlandırılması amacıyla, tanıklara sorulacak soruların ve somut görgüye dayalı bilgilerinin yer ve zaman öğelerini de içerecek şekilde zapta yansıtılmasına dikkat edilmelidir.
- vii. Tebligat ve celp gibi süreci uzatan konular UETS sistemlerinin yaygın kullanımıyla aşılmalıdır.

7.2. Boşanma yargılamalarında cinsiyet eşitliğinin sağlanması için uluslararası standartlar ve Avrupa standartlarıyla daha iyi uyum

7.2.1 Karı ve koca için kusur standartlarının eşit ve orantılı şekilde uygulanması

- i. Taraflarca ileri sürülen ve kusur değerlendirmesinde dikkate alınması gereken vakıaların kadın ve erkeğin toplumda konumlanışlarına ilişkin kalıp yargılar (toplumsal normlar) olup olmadığına dikkat edilmelidir.
- ii. Kusur iddiaları, kadının ve erkeğin toplumsal konumlanışlarından bağımsız olarak karı ve koca açısından eşit ve orantılı olarak ele alınmalıdır.
- iii. Toplumsal kadın-erkek normlarına dayanılarak bir evliliğin kendine has özelliklerine müdahaleden kaçınılmalıdır.
- iv. Kusur değerlendirmesinde, toplumsal normları yansıtan kültürel beklentilere ve özellikle eşin diğerinin ailesi ile olan ilişkisine dair kusur değerlendirmelerinden kaçınılması önerilir.

7.2.2 Sadakatsizlik ve güven sarsıcı davranış kavramlarına ilişkin hususlar

- i. Sadakat yükümlülüğüne aykırılığa ilişkin kusur isnatları değerlendirilirken, sadakat yükümlülüğünün kapsamına yalnızca cinsel sadakat kavramının girmediğine dikkat edilmelidir.
- ii. Dava açıldıktan sonra gerçekleşen sadakatsizliğin, mevcut davada ıslah yoluyla talep genişletilmiş olsa dahi kusur değerlendirmesinde dikkate alınmaması gerekir.

“Davacı ıslah yoluyla, dayandığı vakıaları değiştirebilir veya davaya yeni vakıaları dahil edebilir ise de, boşanma davasının devamı sırasında işlendiği iddia olunan zina fiilinin veya başkaca bir kusurlu davranışın ıslah yoluyla olsa dahi eldeki boşanma davasında davalı-karşı davacı kadına kusur olarak yüklenmesi ve davanın bu sebeple kabulüne karar verilmesi doğru değildir”.
Yarg. 2. HD., 22.05.2019 T., 2018/4441 E., 2019/6576 K.

“Her dava açıldığı tarihteki şartlara göre değerlendirilir. Dolayısıyla boşanma kararının kesinleşmesinden sonraki bir tarihte beliren ve davacının temyiz aşamasında ileri sürdüğü sadakat yükümlülüğüne aykırı davranma vakıasının değerlendirilmesi ve hükme esas alınması bu davada olanaklı değildir”.
YHGK., 28.03.2019 T., 2017/1938 E., 2019/378 K.; Benzer yönde, Yarg. 2. HD., 11.02.2019 T., 2017/6199 E., 2019/781 K.

7.2.3 Af/affetme kavramlarının etkin değerlendirilmesi

- i. Af/affetme olgusunun bulunup bulunmadığının değerlendirilmesinde , ilk derece aile mahkemesi hâkimleri etkin rol oynamalı ve bu konudaki tespit ve değerlendirmelerini gerekçeli olarak karara yansıtmalıdır.

“Kural olarak, boşanma davalarında da eşlerin boşanma davasına konu ettiği olaylar sonrası barışmaları, barışıklarını beyan ederek birbirlerine karşı yürüttükleri hukuki süreçleri sonlandırmaları veya gerçekleştiği iddia edilen olaylara rağmen evlilik birliğini makul bir süre sürdürmeye devam etmeleri hallerinde ‘af’ niteliğindeki davranışlardan söz edilir”. YHGK, 14.03.2019 T., 2017/2067 E., 2019/296 K.; Aynı yönde, YHGK 04.03.2020 T., 2017/2426 E., 2020/243 K.

“Davacı kadının çocuğu için müşterek haneye gitmek istemesi af niteliğinde değildir”. Yarg. 2. HD., 10.12.2007 T., 2007/3351 E., 2007/17249 K.

- ii. Barışma girişimleri af iradesi olarak değerlendirilmemelidir.

“Eş anlatımla barışma girişimi kabul ile sonuçlanmadığından, bir aftan söz etme olanağı bulunmamaktadır”. YHGK, 03.06.2020 T., 2017/2651 E., 2020/333 K.

- iii. Eşlerin sosyal ve ekonomik şartlar sebebiyle aynı evde yaşamaya devam etmeleri olgusu, tek başına af iradesi olarak nitelendirilmemelidir.

“Ancak aynı evde oturma hali her zaman tek başına af anlamına gelmediği gibi, boşanma davası açmaya da engel değildir”. YHGK, 14.03.2019 T., 2017/2067 E., 2019/296 K.

“Mahkemece boşanma sebebi olarak ileri sürülen vakıaların tarafların barışmak için dava açıldıktan sonra bir hafta bir arada yaşamaları sebebi ile af veya hoşgörü ile karşılandığı gerekçesi ile davanın reddine karar verilmiştir. Yapılan yargılama ve toplanan delillerden tarafların dava açıldıktan sonra bir hafta aynı evde yaşadıkları görülmüş ise de bu süreçte erkeğin kadına bıçak çekmesi olayının meydana geldiği ve ceza soruşturmasına konu edildiği, bu haliyle tarafların bir arada yaşamaya başlamasının barışma girişimi niteliğinde olduğu, af niteliğinde olmadığı anlaşılmıştır. Gerçekleşen bu durum karşısında tarafların iddia ve savunmaları ile dayanılan delillere göre yargılama yapılarak tüm delillerin birlikte değerlendirilerek sonucu uyarınca boşanma davasının esası hakkında bir karar verilmesi gerekirken hatalı değerlendirme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş ve bozmayı gerektirmiştir.” YARG. 2. HD., 09/05/2024 T. 2023/6755 E. 2024/3350 K.

- iv. Tek başına ceza yargılamasında şikayetin geri alınması af iradesi olarak yorumlanmamalıdır. Ayrıca tekrarlanan şiddetin varlığı halinde, taraflardan birinin af iradesine dair değerlendirmede bulunmaktan kaçınılmalıdır.

“Kadının ceza davasında şikayetini geri çekmesi erkeği cezadan kurtarmaya yöneliktir ve bu erkeğin affedildiği anlamına gelmez ve affın kabul edilmesi için açık bir irade beyanı veya affı doğrulayan fiili bir tutum veya davranış gereklidir. Ayrıca, af olgusunu ortaya koyan kişinin bunu somut kanıtlarla kanıtlaması gerekmektedir”. Yarg. 2. HD., 27.02.2018 T., 2018/1054 E., 2018/2622 K.

“Özellikle davalı kadının ceza soruşturması sırasında, kocanın ceza almaması için şikayetinden vazgeçmesinin af olarak kabul edilemeyeceğine göre...” Yarg. 2. HD., 13.04.2010 T., 2009/2732 E., 2010/7237 K.

7.2.4 Takdir yetkisinin etkin şekilde uygulanması

- i. Yargılamanın süresinin uzamaması ve sürecin taraf ve çocukları yıpratıcı etkilerini engellemek amacıyla, kusur teşkil eden davranışlar hakkında yapılacak değerlendirmenin dosyada bulunan bilgi ve belgeler kapsamında ve takdir yetkisi çerçevesinde etkin yürütülmesi gerekir.
- ii. Boşanma sebebi ile boşanmanın mali sonuçlarının birbirine bağlı olduğu hallerde, eşlerin diğer eşe karşı mali yükümlülüklerinden kaçınmak için ilgili hükümlerin dürüstlük kuralına (TMK m. 2) aykırı şekilde kullanımını önlemek amacıyla takdir yetkisi etkin biçimde kullanılmalıdır.
- iii. Tensip aşamasından yargılamanın sonuna kadar gerekli olan geçici tedbirlerin resen verilmesi gerekir.

“Boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince, gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına (TMK m.186/1), geçimine (TMK m.185/3), malların yönetimine (TMK m. 223, 242, 244, 262, 263, 264, 267, 215) ve çocukların bakım ve korunmasına (TMK m.185/2) ilişkin geçici önlemleri kendiliğinden (resen) almak zorundadır (TMK m.169)”. Yarg. 2. HD., 30.11.2021 T., 2021/7809 E., 2021/8944 K.

“Davacının, şikayette bulunmamış olması, aksi kanıtlanmadıkça raporla tespit edilen şiddet bulgularını ortadan kaldırmaz ve bu durum şiddet görenin aleyhine yorumlanamaz”. Yarg. 2. HD., 27.11.2013 T., 2013/23432 E., 2013/27849 K

- iv. Adil yargılanma hakkı kapsamında, boşanma sonrası misilleme niteliğinde talepler, bu tür kötü niyetli usuli davranışlar konusunda caydırıcı olmak üzere, hâkim tarafından takdir yetkisi kullanılarak dürüstlük kuralı doğrultusunda (TMK m. 2) ele alınmalıdır. Bu konuda HMK madde 329 ile öngörülen yaptırımlara şartları bulunduğu ölçüde başvurulmalıdır.

Anayasa Mahkemesi'nin boşanma yargılamasının süresinin, makul sürede yargılanma hakkının ihlali teşkil ettiğine dair kararları:

8 yıl 6 ay > B.No: 2018/25844, 20.04.2020

6 yıl > B.No: 2019/21120, 02.12.2020

4 yıl 7 ay > B. No: 2014/25, 23.11.2016

7.2.5 Tarafların temsile erişimi

- i. Bu yönde açık talepleri bulunmasa da temsil edilmeyen taraflar, barolar tarafından sağlanan adli yardım ve o ilde mevcutsa STK'lar ve hukuk klinikleri tarafından sağlanan uygun hukuki destek hizmetlerine yönlendirilmelidir.
- ii. Harç ödemelerinin yargılamayı uzatmasının engellenmesi amacıyla avukatlar, adli yardım butonunun kullanımı konusunda ön bürolarca bilgilendirilmelidir. Ön bürolar, adli yardım talepli açılmak istenen davalarda Adalet Bakanlığı tarafından tavsiye edilen usulün uygulanmasına özen göstermelidir.
- iii. Kendi kendini temsil eden dava taraflarının talep ve hak kayıplarının önüne geçmek için usul hukuku kurallarının ve bu yönde UYAP sistemindeki adımların aktarımının yer aldığı broşürlerin ön bürolarca temini sağlanmalıdır. Ön büro bulunmayan adliyelerde bu broşürlerin mahkeme kalemeleri tarafından temini sağlanmalı ve kendi kendini temsil eden dava tarafları adli yardım hizmetine yönlendirilmelidir.

7.3 Çocuk dostu boşanma yargılamaları

Boşanma yargılamaları; davanın kanuni esaslara uygun olarak yürütülmesi, yargılamalara katılma ve yargılamaları anlama, özel hayat ve aile hayatına saygı ve bütünlük ve itibarı dahil olmak üzere çocuğun ihtiyaçlarına ve haklarına odaklanmalıdır.

7.3.1 Çocukların dahil olduğu davalarda (gerek tanık olarak gerekse çocukların sosyal uzmanlar ile görüşmesinin gerektiği hallerde) çocuklarla etkileşime ilişkin ilkeler

- i. Özel olarak donatılmış alanların istikrarlı olarak kullanımı ve tanıklık dahil çocukların dinlenmesi için özel prosedürlerin uygulanması sağlanarak ortalama bir mahkeme salonunun fazla derecede resmi havasından kaçınılması esastır.
- ii. Hâkimler ve uzmanlar tarafından AGO'ların etkili şekilde kullanımı öncelikli olmalıdır. Çocukla görüşmenin çocuğun yüksek yararı gereği mutlaka hakim tarafından ve mümkünse uzman eşliğinde gerçekleştirmesine özen gösterilmelidir. Çocuğun dinlenilmesinde HMK m. 149/2 uyarınca hâkim tarafından resen "aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla buldukları yerden dinlenilmesine" karar verilmesi uygulaması da tavsiye edilir.
- iii. AGO'ların bulunmadığı adliyelerde, çocuğun örselenmesinin engellenmesi amacıyla, çocuğun dinlenmesi sırasında çocukla görüşmenin ya uzmanın kendi odasında ya da duruşma salonu yerine örneğin hakimlerin kendi odaları gibi ayrı odalarda gerçekleştirilmesi ve hakimlerin bu süreçte cübbe giymemeleri tavsiye edilir.
- iv. Çocuğun dinlenilmesi, bir önceki maddelerde ifade edildiği üzere, gerekli alt yapı bulunduğu ve olanak dahilinde olduğu sürece AGO'larda SEGBİS sistemi aracılığı ile gerçekleştirilmelidir. Aşağıdaki ilkeler, çocuğun AGO'larda SEGBİS sistemi aracılığıyla dinlenileceği varsayılarak oluşturulmuş olmakla birlikte, bu ilkelere, imkanların elvermemesi dolayısıyla çocuğun AGO'lar dışında bir ortamda dinlenilmesi hallerinde de riayet edilmelidir.
- v. Çocuğun dinlenilmesi gereken durumlarda uzman görüşmesinin ayarlanabilmesi için gerekli birimlere makul bir süre önce müracaat edilmeli ve bu amaçla yapılan yazışmalar etkin şekilde takip edilmelidir.
- vi. 12 yaşından küçük çocukların dahil olduğu başvurular ve derdest davaların duruşma tarihlerinin daha erken tarihlere alınmasına özen gösterilmelidir. Ayrıca 7 yaşından küçük çocuklar sürece dahil olduğunda, duruşma tarihi tayinleri açısından farklı öncelik düzeyleri devreye girmelidir.
- vii. Çocukla yapılacak görüşmeler uygun ve mümkünse adliyenin sakin olduğu ve duruşmaların olmadığı saatlere planlanmalıdır. Bu kapsamda, çocuğun dinlenileceği tarihe karar verirken, okul takvimi, okul başlangıç

ve çıkış saatleri dikkate alınarak okul saati dışında saatlere göre görüşme ve duruşma saati planlanması hedeflenmelidir.

- viii. 18 yaş altında her kişinin hukuk önünde çocuk olarak nitelendirildiğinin göz ardı edilmemesi ve belirli yaş üstündeki çocukların yetişkin gibi muamele görmesine dair yaygın inanış ve buna bağlı uygulamalara başvurulmaması gerekir.
- ix. Özellikle istismar ve ev içi şiddet suçlamalarının söz konusu olduğu davalarda, çocuğun üstün yararı gerektiriyor ise hâkimler, talep bulunmasa dahi, ivedilikle gizlilik kararını resen vermek üzere takdir yetkilerini kullanmalıdır. Bu noktada BM Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 3, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi m. 8, 6284 sayılı Kanun m. 8/6 ve HMK m. 28/2 uyarınca, TMK madde 184/b.6 ile öngörülen talep şartı aranmamalıdır.

“Velâyet ve kişisel ilişki düzenlenirken; göz önünde tutulması gereken temel ilke, çocuğun “Üstün yararıdır” (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme md.3; Çocuk Haklarının Kullanılmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi m. 1; TMK m. 339/1. 34.3/1, 346/1; Çocuk Koruma Kanunu m. 4/b). Çocuğun üstün yararını belirlerken; onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacının gözetilmesi gereklidir. Ana ve babanın yararları; boşanmadaki kusurları, ahlaki değer yargıları, sosyal konuları gibi durumları, çocuğun üstün yararını etkilemediği ölçüde göz önünde tutulur. Velâyet düzenlemesi kamu düzenine ilişkin olup, resen araştırma ilkesi geçerlidir”. Yarg. 2. HD., 01.12.2021 T., 2021/9109 E., 2021/8993 K.

- x. Çocukla yapılacak görüşmede aşağıdaki hususlara riayet edilmesi önemlidir:
- Çocuk dinlenirken anne ve baba çocuğun dinlendiği ortamdan çıkarılmalıdır.
 - Çocuğun dinlenilmesinde onu rencide etmeyen, örselenmesini engelleyici ve anlayabileceği bir dil kullanılması gerekir.
 - Hâkim ve mahkeme personelinin, tarafların ve çocukların hangi duygular ile mahkeme önünde bulduklarını tartmaları ve bu konuda empati yapmaları, duygu yönetimi ve çatışma çözümüne eğilmeleri önerilir.
- xi. Çocuğun tanık olarak veya başka bir şekilde dinlenme sıklığını sınırlandırmak üzere gerekli çaba sarf edilmelidir. Çocuğun defaatle dinlenmesinden kaçınmak için hâkimin takdir yetkisi çerçevesinde ve uzmanla işbirliği içerisinde, çocuğun uzman görüşmesi sırasında istismar ve şiddetle ilgili verdiği beyanlar mümkün olduğunca dikkate alınmalıdır.

“Bölge adliye mahkemesince...kadın delil listesinde, müşterek çocuk tanık olarak bildirilmediğinden, velayet hususunda dinlenilmesi sırasındaki beyanlarının kusur belirlenmesinde dikkate alınamayacağı.. gerekçesiyle tarafların eşit kusurlu bulduklarına..karar verilmiştir. Yapılan yargılama ve toplanan delillerden... erkeğin eşine sürekli fiziksel şiddet uyguladığı anlaşılmaktadır”. Yarg. 2. HD., 05.02.2020 T., 2019/6843 E., 2020/824 K.

7.3.2 Çocuğun davada tanık olarak dinlenilmesi

- i. Çocuğun idrak derecesinin tanıklık yapmasına imkan vermesi halinde çocuk davada tanık olarak dinlenebilir. Hâkim, HMK madde 241 çerçevesinde gösterilen tanıklardan bir kısmının tanıklığı ile ispat edilmek istenen husus hakkında yeter derecede bilgi edildiği takdirde, geri kalan tanıklardan çocuğun dinlenilmemesine karar verebilir. Çocuğun tanık olarak dinlenilmesindeki zorunluluk, çocuğun tanık olarak dinlenmesini öneren tarafça tanık listesi ile ortaya konmalıdır. Ancak bu durumda dahi hâkim konuyla ilgili takdir yetkisini kullanmalı ve avukatlardan ziyade bizzat tarafları çocuğun tanık olarak dinlenmesinin çocukta yaratabileceği olumsuz sonuçlar hakkında resen uyarmalıdır.
- ii. Çocuğun dinlenmesi yönünde karar verilmesi gerekiyorsa hâkim, çocuklara HMK madde 248/1/c hükmü uyarınca anlayabileceği bir dilde ve sonuçlarını hatırlatarak tanıklıktan çekilme hakkı konusunda önceden bilgi vermelidir.
- iii. Çocuğa yöneltilecek soruları dikkatlice ve hassas bir şekilde belirlemek ve kontrol etmek için, çocuğun tanık olarak sorgulanma kapsamı ve soruların sırası, duruşmadan önce hâkim tarafından belirlenmelidir. Bu kapsamda, davayla ilgili çalışan uzmanlarla istişare teşvik edilmektedir.
- iv. Çocuğun bizzat tanık olarak dinleneceği durumlarda çocuğun görüşme öncesinde sakinleştirilmesi için uzmandan yardım alınmalıdır. Bu nedenle, uzmanın önceden hazır edilebilmesi için gerekli birimlere makul bir süre önce müracaat edilmeli ve bu amaçla yapılan yazışmalar etkin şekilde takip edilmelidir.
- v. Bu konudaki hazırlıkların yapılabilmesi amacıyla dosyada yer alan tanığın çocuk olup olmadığı araştırılmalıdır. Bu kapsamda taraf vekillerince bilgi verilmesi konusunda kesin süre vererek ihtarda bulunulmalıdır.

7.3.3 Çocuğun yüksek yarar belirlemesi için uzmanlar tarafından dinlenmesi

- i. Çocuğun uzmanlar tarafından mükerrer olarak dinlenmesinin önlenmesi amacıyla, hâkim dava dosyasının değerlendirilmesi için gerekli belgeler toplanana kadar uzmana tevdi etme aşamasını bekletmelidir. Bu noktada hâkim, dava henüz olgunlaşmadan uzmana başvurmaksızın gerekli koruma kararlarının resen verilmesi için takdir yetkisi kullanmalıdır.

- Çocuğun geçici velayetini haiz olan eşe müşterek konutun tahsisi
- İstismar ve/veya ev içi şiddet iddialarının bulunduğu hallerde kişisel ilişki kurma hakkının geçici olarak askıya alınması
- Tedbir nafakası kararı

- ii. Uzmanlar çocukla görüşmeden önce, boşanma talebinin diğer eşe tebliğ edilip edilmediğini ve şayet diğer eşin durumdan haberi varsa, çocuğa ebeveynleri tarafından boşanma hakkında bilgi verilip verilmediğini araştırmalıdır.
- iii. Uzmanların görevlendirilmesinde yaşanan gecikmelerin önüne geçmek için;
- Özellikle gerekli değilse heyet teşekkülünden kaçınılması ve tek bir uzmandan etkili bir şekilde faydalanılması teşvik edilmektedir.
 - İhtiyaç halinde, serbest çalışan uzmanların kullanımı yönünde takdir yetkisi kullanılabilir. (Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun m. 5/2).
 - Gecikme halinde, Mahkemelerce etkili takibe yönelik gerekli yazışmaların yapılması tavsiye edilir.

Yargıtayın heyet oluşturulmasına ilişkin kararları, Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun Madde 5 tadil edilmeden önceki döneme aittir ve dolayısıyla mevcut uygulama özel durumlar haricinde bu tür heyetin oluşturulmasını aramamaktadır. Bkz. Yarg. 2. HD., 21.10.2020 E., 2019/7998 E., 2020/4919 K.

7.4 İyi iletişim ve geniş kapsamlı istişare

Mahkeme için doğru ve süresinde gelen bilginin mevcut olması sağlanarak bu bilginin dava yükünün yönetiminde kullanılmasına özel önem gösterilmesi sağlanmalıdır.

Ekip çalışması aracılığıyla sorumluluk ve hesap verebilirliğin paylaşılması kilit önemi haizdir. Girişimi ileri taşımak için çekirdek bir ekibin oluşturulması önerilir.

Adliye komisyonundan yazı işleri müdürleri ve zabıt katiplerine kadar hâkimler için günlük idari görevleri yerine getiren mahkeme personelinin tüm düzeylerde katılımı önemlidir. Dolayısıyla idari personel doğrudan sürece dahil olmalıdır.

7.5 Duruşma tarihinin etkili bir şekilde planlanması ve gecikmeye sebep olan belgelerle ilgili yapılan yazışmaların etkili bir şekilde izlenmesi

UYAP'ta her bir dosya için belirlenen hedef süre çizelgesi hâkimler ve kalem personeli tarafından dikkate alınmalı ve Adalet Bakanlığı'nın genel hedefi olan 1-3 yıllık süre zarfına öncelik verilmelidir.

Dava sürelerinin uzamasını önlemek için;

- i. Yüksek riskli fiziksel şiddet ve/veya hayati tehlikenin söz konusu olduğu davalara, çocukların dahil olduğu davalara ve mevcut davaların sürelerini dikkate alarak yıllık bazda yapılacak derecelendirmeye öncelik verilmelidir.
- ii. Taraflara istenmeyen yük getirmemesi kaydıyla, zamandan tasarruf etmek ve iş yükünü azaltmak amacıyla, öncesinde ev içi şiddet başvurusu bulunan eşler arasındaki boşanma davalarının aynı daireye gönderilmesi önerilir.

7.5.1 Kalem personeli tarafından çekişmeli boşanma davalarına ilişkin iki ayda bir yapılan döküm

Belirlenen hedef sürelere riayet edilmesi ve istenmeyen gecikmelerin önüne geçilebilmesi için, istatistiki bilgiye erişim mümkün olmalıdır. Aşağıdakilerle ilgili envanter tutulmalıdır;

- i. Her bir mahkemede her yıl açılan ve sonuçlanan dava sayısı

- ii. Dava türüne göre derdest dava yükü (ör. boşanma davası türü/kusur temelli veya evlilik birliğinin temelinden sarsılması, 12 yaşın altında veya üstünde çocukların dahil olduğu boşanmalar, ev içi şiddet unsuru barındıran boşanmalar)
- iii. Her bir davanın derdestlik süresi ve duruşma sayısı (dosyanın tamamlanması beklenen duruşmalar dahil)

7.5.2 Her bir davada belgelerin tebliği, kurumlardan beklenen yazışmaların temini ve talimat dosyalarının dönmesi için harcanan zamana dair UYAP'ta bulunan istatistiklerin hâkim ve kalem personeli tarafından iki ayda bir incelenmesi

Süreci uzatan aşağıdaki konularla ilgili bilgi edinmek ve prosedürü hızlandırmak amacıyla;

- i. Talimat mahkemeleriyle yazışmaların ve devlet dairelerinden ve diğer kurumlardan beklenen belgelerin etkili takibi sağlanmalıdır;
- ii. Yargılamanın uzamasına sebep olan beklenen belgelerin temini ve tebligat konusunda gecikmeleri önleyici takip gerçekleştirilmeli ve bu gibi usuli gecikmelere sebep olan taraflara/avukatlara ihtarda bulunulmalıdır.
- iii. Davanın hedeflenen süresinde gecikme olduğunda, Adalet Bakanlığı'nın gecikmelerin önlenmesi konusunda çalışmalar yapması için gecikme sebepleri UYAP aracılığıyla sisteme girilmelidir.

HÂKİMLER VE MAHKEME PERSONELİNE YÖNELİK DAVA VE DAVA AKIŞ YÖNETİMİ KONTROL LİSTESİ

Aile Hâkimi Boşanma Dava Akış Planlama Kontrol Listesi

Tensip aşaması¹

1. Avukat ile temsil edilmeyen tarafların, ön büro tarafından adli yardıma ilişkin bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yapıldı mı?
2. Harç ödemelerinin gecikmesinin önüne geçilmesi amacıyla taraflar ve taraf vekillerinin adli yardım butonunun kullanılması konusunda ön bürolarca teşvikine yönelik bildirimler ön bürolara yapıldı mı?
3. Tensip aşaması kaleme bırakılmaksızın hâkim tarafından bizzat yürütüldü mü?
4. Tedbir talepleri bu aşamada ele alındı mı? Bu kapsamda dosyanın uzmana ivedi olarak verilmesi gereken özel bir durum bulunup bulunmadığı araştırılarak özel bir ihtiyaç yoksa tedbirlere uzmana başvurmaksızın resen karar verildi mi?
5. Tedbirlerin etkin şekilde verilebilmesi için, sosyal ve ekonomik durum incelemesi doğrudan ve resen gerçekleştirildi mi?
6. Harç ve vekaletname kontrol edildi mi?
7. Adli yardım talebi hakkında karar verildi mi?
8. Celbi gereken dosyaların bulunup bulunmadığı incelendi mi? Celbi gereken dosya varsa tensip aşamasında bunlar talep edildi mi?²

¹ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" için bkz. https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/Aile%20i%C3%A7i%20%C5%9Eiddet%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%C4%B1/2014_AiSA_Anarapor.pdf (E.T.: 6/6/2023)

² Delil olarak dayanılıp da celbi gereken dosyaların bulunup bulunmadığının, bu dosyaların celbinin boşanma davasının esasına katkı sağlayıp sağlamayacağını, her davanın açılış tarihindeki durumu göz önünde bulundurulmak sureti ile değerlendirilmesi gerektiği hukuki kuralı karşısında, delil olarak dayanılan bu davalarda olay tarihi, boşanma dava tarihinden önce olup olmadığı hususlarının, bizzat hakim tarafından değerlendirilmesi gereken, boşanma davasının seri ve doğru şekilde seyri için çok önem arzeden bir husustur.

9. Dilekçe safhası tamamlanmadan duruşma tarihi verilmesinden imtina edildi mi?
10. Yazılması gereken müzekkereler seri bir şekilde düzenlendi mi?
11. Boşanmanın fer'isi niteliğinde olmayan talepler yönünden (ziynet eşyalarının iadesi/bedelinin tahsili, BK'dan kaynaklanan alacak) bu taleplerin ayrıca harca tabi olduğu gözetilerek nispi harç eksikliğini tamamlamak için talepte bulunan tarafa kesin süre verildi mi?
12. Nafaka ve tazminat talepleri yönünden istenilen miktar dava veya cevap dilekçesinde belirtilmemiş ise talep sonucu açıklatıldı mı? Maddi tazminat talebi var ise bu talebin dayanağı ve TMK 'nun 174/1 maddesi uyarınca boşanmanın eki niteliğinde olup olmadığı belirlendi mi? Boşanmanın eki niteliği taşıyorsa bu talep dosyadan tefrik edildi mi?
13. Davanın tarafları açısından yabancılık unsuru bulunuyor mu? Uygulanacak hukuk Türk Hukuku mu? Yoksa yetkili olan yabancı hukuk mu? Uygulanacak yabancı hukuk muhtevasının tespiti için taraflardan da yardım almak suretiyle araştırma yapıldı mı?
14. HMK 56. madde ve TMK 405 vd. maddeleri uyarınca vesayeti veya yasal danışmanlığı gerektiren iddia ve hal olup olmadığı tespit edildi mi? Bu husus ön sorun olarak kabul edilip taraf ve dava ehliyeti yönünden gerekli işlemler yapıldı mı? Tebligatların vasi veya yasal danışmanlara usulüne uygun olarak tebliğ edilip edilmediği kontrol edildi mi?

Dilekçeler Teatisi Aşaması

1. Dilekçe teatisi takibi etkin yürütüldü mü? Dilekçelerin tebligata çıkıp çıkmadığı etkin olarak takip edildi mi? Bu noktada hâkim ve tüm kalem personeli süreci planlı ve sistematik bir çalışma ile yürüttü mü?³
2. Öninceleme duruşması tarihinin dilekçeler teatisi tamamlandıktan sonra verilmesine dikkat edildi mi?

³ Kalem personellerince hakim ile işbirliği içerisinde dilekçeler teatisi ve tebligat süreci etkin ve seri bir şekilde yürütülmelidir. Uygulamada, tebligatlar Uyap üzerinden hakim kontrolünden geçmeden direk personel tarafından düzenlenmekte ve postaya gönderildiği görülmektedir. Bu durum da, boşanma davalarında tarafların genel itibarı ile mernis adreslerini sistem üzerinden henüz taşımamış bulunmaları ve bu sebeple mernis adreslerinin ortak olması sebebi ile usulsüz tebligat olasılığını artırmaktadır. Hakimin ilk etapta usulsüz tebligat olasılığının önüne geçebilmesi için, tebligatların da hakimin Uyap üzerinden onayının ardından işlem görmesi hususunda gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

3. Delillerin dosyaya sunulması için verilen süreler HMK m. 139 kapsamında kesin süre olarak tayin edildi mi?⁴
4. HMK 'nun 127. Maddesi uyarınca ek süre talepleri var mı, değerlendirildi mi? Ek süre talebi hakkında verilen karar taraflara derhal bildirildi mi?

Ön inceleme aşaması

1. Çocuk bulunan davalarda gizlilik kararı, çocuğun üstün yararı gerektiriyor ise tarafların talebi bulunmasa bile resen ve ivedilikle verildi mi?⁵
2. Bu süreçte, somut olayın özellikleri çerçevesinde çocuğun menfaatinin gözetilmesi için gereken tedbirlere resen karar verildi mi?
3. Dosyanın gereksiz yere tetkike alınmaması amacıyla yetki itirazı bulunup bulunmadığı araştırıldı mı? Bu konuda öncelikli olarak karar verildi mi?⁶
4. Celbi gereken dosyaların bulunup bulunmadığı yeniden incelendi mi?⁷

⁴ Ön inceleme duruşma gününün belirlendiği tensip tutanağında HMK'nın 139/1-ç maddesi gereğince verilmesi gereken iki haftalık sürenin, kesin süre şeklinde verilirken verilmemesinin hakim tarafından etkin şekilde denetimi, boşanma dava aşamasının usulü hatalar sebebi ile uzamasının önüne geçmiş olacaktır. Çünkü verilen bu sürenin ön inceleme duruşma gününün belirlendiği tensip tutanağında kesin olarak verilmemiş olması, taraflara bu konuda yeniden kesin süre verilmesini gerektirecek, bu durum da süreci uzatacak, gerek yargıda hedef süre uygulamasına aykırı düşecek, gerekse vatandaşın mağduriyetine sebebiyet verecektir.

⁵ Çocuk, boşanma davalarında menfaati resen gözetilmesi gereken en önemli öznedir. Çocuğun velayeti hususunda çekişmenin bulunması durumunda, Mahkemece resen dosya henüz dilekçeler aşamasında iken yerinde inceleme ve tespitler doğrultusunda taraflar ve müşterek çocukların da bizzat dinlendiği uzman raporu temin edilip, ön inceleme aşamasında ilk olarak çocuğun velayeti ve bakımına ilişkin tedbirler Mahkemece öncelikle alınmalıdır. Gerekiyorsa, çocuğun güvenliği anlamında sıkıntının gözlenmesi durumunda ön inceleme aşaması beklenmeden de bir ara karar ile çocuğun geçici velayetine ilişkin düzenleme yapılmalıdır.

⁶ Dosyada süresi içinde yapılmış bir yetki itirazının bulunması durumunda, Mahkemece taraflara yetki itirazına ilişkin delillerini bildirmek için kesin süre verildiği ihtaratını içerir davetiye tebliğ edilmeli, ön hadise duruşması icra olunmak sureti ile öncelikle yetki itirazı hususunda karar verilmeli, verilen karar şayet yetki itirazının reddi yönünde olarsa, yargıda hedef süre de gözetilerek yeni bir duruşma günü verilmeden aynı celse üzerinden bu kez ön inceleme duruşmasının icrası ile tahkikat duruşması için gün belirlenmelidir.

⁷ 6100 Sayılı HMK'nın 140/3. Madde ve fıkrasında; "Ön inceleme duruşmasının sonunda, tarafların sulh veya arabuluculuk faaliyetinden bir sonuç almadıkları, sonuç alamadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanakla tespit edilir. Bu tutanağın altı, duruşmada hazır bulunan taraflarca imzalanır..." hükmüne yer verilmiştir. E-duruşma ile katılım sağlayan avukatların, Uyap'ta e duruşma ile katılım sağladıkları duruşmalara ilişkin zabıtları e imza ile imzalanmasına yarar teknik bir altyapı bulunmadığından, bu aşamada avukatların ön inceleme duruşmalarına e duruşma üzerinden katılma talepleri reddedilmektedir. Bu noktada, Uyap'ta avukatların e duruşma sistemi ile duruşmalara katılmaları durumunda, duruşma zaptını e imza ile imzalayabilmelerine yarar bir güncelleme çalışması yapılması veya ilgili kanunun yukarıda izah edilen maddesinin iptali yönünde işlem tesis edilmesi, bu başlığın işlerlik kazanmasında yararlı olacaktır.

5. Ön inceleme duruşması taraflardan birinin talebi üzerine, HMK 149/1 uyarınca e-duruşma yöntemi suretiyle yapıldı mı?
6. Ön inceleme duruşmalarında özel bir durum ispat edilmedikçe mazeretlerin gerekçeli olarak reddedilebilmesi amacıyla, ön inceleme duruşması için yalnızca bir kez mazeret kabul edileceği hakkında taraf vekilleri ihtar olundu mu?⁸
7. Ceza mahkemelerinde devam eden yargılamalar bekletici mesele yapılmaksızın yargılamaya devam edildi mi?⁹

Tahkikat aşaması

1. Tahkikat aşamasına geçildikten sonra, ıslah veya karşı tarafın açık izni yoksa, kusura ilişkin yeni iddia ve delillerin sunulmasına ilişkin talepler reddedildi mi?
2. Tanığa ulaşılamadığı hallerde, HMK madde 240/3 çerçevesinde tarafa adres göstermesi için kesin süre verildi mi? Bu süre içerisinde adres gösterilmediği veya gösterilen adresin de doğru olmadığı hallerde bu tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmiş sayılacağına ilişkin HMK madde 240/3 hükmü etkin şekilde uygulandı mı?
3. Kesin süresi içinde tanık listesi verilerek her bir tanığın tanıklık yapacağı vakia hakkında bildirimde bulunulduğu hallerde, ispata konu vakia hakkında yeterli bilgi edinilmiş ise HMK madde 241 uyarınca geri kalan tanıkların dinlenilmemesine karar verildi mi? Bu amaçla, taraflara tanık listesinde yer alan her bir tanığın tanıklık yapacağı vakia hakkında mahkemeye açıklama sunmasına dair kesin süre verildi mi?

⁸ Ön inceleme duruşmaları dosyanın adeta yol haritasının çizildiği, dosya seyrini belirleyen duruşmalardır. Avukatların duruşmanın ön inceleme duruşması olduğunu gözetmeksizin mazeret bildirmeleri, dosyayı gereksiz yere sürüncemede bırakmakta olup, bu hususta avukatlarca gerekli özenin gösterilmesi önem arz etmektedir.

⁹ Yerleşik Yargıtay uygulamaları ve öğretideki genel kabul karşısında, maddi olgunun tespitine dair ceza mahkemesi kararı hukuk hakimini bağlamaz. Bu kabul, dosyaların sürüncemede kalmaması adına işlevsel bir şekilde uygulanmalı, mağduriyetlere sebebiyet verilmemelidir. Bu noktada, hakimlerin her davanın açılış tarihindeki durumu göz önünde bulundurulmak sureti ile değerlendirilmesi gerektiği hukuki kuralını da göz önünde bulundurarak delil olarak dayanan ceza dosyaları içerisinde mevcut tüm delilleri değerlendirmeleri, taraflar ve vekillerinin de, bazı hallerde boşanma dosyası taraflarının kötünietli olarak, sırf boşanmaya delil uydurma ve birbirlerine zarar verme saiki ile hareket ettikleri gerçeği karşısında, delil olarak dayanacakları ceza dosyalarının boşanma dosyasında esasa katkı sağlayıp sağlamayacağını öncelikle bir ön süzgeçten geçirip, şayet bu ceza dosyası gerçekten boşanmanın esası açısından önem arz eden bir dosya ise delil olarak bildirmeleri hususları önem arz etmektedir.

4. Talimat yolu ile tanıklığına başvurulacak tanıklara ilişkin prosedürün etkinleştirilmesi ve hızlandırılması amacıyla, tanıklara sorulacak sorular ve somut görgüye dayalı bilgilerinin yer ve zaman öğeleri zapta yansıtıldı mı?¹⁰
5. Çocuğa, tanıklıktan çekilme hakkına dair bilgi verildi mi?
6. Çocuğun tanık olarak dinlenilmesinin olumsuz etkileri hakkında bizzat taraflar bilgilendirildi mi?
7. Çocuğun dinlenilmesi ile elde edilebilecek bilgiler, başka tanıklar ve/veya deliller aracılığı ile hakim tarafından edinilmiş ise, çocuğun tanık olarak dinlenilmesinden HMK madde 241 çerçevesinde imtina edildi mi?
8. Çocuğun tanıklık beyanının alınmasından önce, somut olaya ilişkin ön-inceleme yapılarak, hangi soruların ne kapsam ve sıra ile sorulacağına dair ön hazırlık yapıldı mı? Bu konuda dosyaya atanmış uzmanlardan destek alındı mı?
9. Çocuğu dinlerken AGO'lar kullanıldı mı? AGO bulunmayan adliyelerde, çocuk mahkeme salonundan uzak tutularak, hâkim odasında tercihen cübbesiz olarak dinlendi mi?
10. HMK madde 153/1 çerçevesinde duruşma sırasında fotoğraf çekme ve ses ve görüntü kaydı yasağına itibar edildi mi?
11. Çocuk dinlenirken anne baba çocuğun dinlenildiği ortamdan çıkarıldı mı? Çocuğun dinlenilmesinde onu rencide etmeyen, örselenmesini engelleyici ve anlayabileceği bir dil kullanıldı mı?
12. Çocuk hâkim tarafından dinlenirken çocuğun sakinleştirilmesi için uzmandan yardım alındı mı?
13. Çocuğun hâkim tarafından dinlenilmesi gereken durumlarda uzmanın önceden hazır edilmesi için gerekli başvuru ve hazırlıklar yapıldı mı? Uzman atamasında yaşanan gecikmelerde, Bakanlık ile müteakip yazışmalarda bulunuldu mu?

¹⁰ Tahkikat aşaması altında yer alan 1, 2, 3 ve 4 numaralı başlık altında sunulanların etkin bir şekilde uygulanmasının yolu, hakim HMK'da düzenlenen usul hükümlerine tam olarak bağlı kalmak sureti ile duruşma yönetimini sağlaması, özellikle vekille temsil edilen dosyalarda vekillerin de başlıklarda belirlenen hususlarda titiz davranmalarından geçmesidir. Bu noktada, taraflar ve avukatlarca, HMK'nın 240/2 madde ve fıkrasına riayet edilmemekte, genellikle tanıkların sadece isim ve adreslerinin bildirilmesi ile yetinilmekte, Mahkemelerce tanık dinlenilmesi esnasında, ilgili tanığı hangi vakıa hususunda dinletmek istedikleri sorusuna ise, "dilekçeler aşamasında sunulan tüm dilekçelerde yer verilen vakialar" şeklinde genel geçer şekilde cevap verilmektedir. Bu hususlarda dosya taraflarına ön bürolarca dağıtılacak broşürler ile bilgilendirme yapılmalıdır.

14. Çocuğun dinlenileceği görüşme tarihlerine karar verilirken okul takvimi ve okul saatleri dikkate alındı mı?
15. Çocuğun dinlenileceği görüşme tarihlerinin mahkemelerin mutad duruşma günlerinden başka gün ve saatlere konulmasına özen gösterildi mi?
16. Çocuğun üstün yararının gerektirdiği hallerde, taraflarca talep bulunmasa dahi resen gizlilik kararı verildi mi?
17. Uzman atamasında, somut olayın özellikleri özel olarak gerektirmedikçe, heyet ataması talep etmekten imtina edildi mi?
18. Hak ve menfaat ihlallerinin önüne geçmek amacıyla, uzun gecikme yaşanabilecek hallerde, bağımsız uzman ataması yapıldı mı?
19. Talimat dosyalarının dönüşünü hızlandırmak için müteakip yazı ve ihtarlar hazırlatıldı mı?¹¹
20. Müzekkere dönüşlerini hızlandırmak için müteakip yazı ve ihtarlarda bulunuldu mu?
21. Düzmece deliller ve yargılamanın uzaması amacıyla sunulan delillere ilişkin olarak, HMK madde 329 uyarınca öngörülen ve bu konudaki sair yasal müeyyidelere ilişkin uyarılarda veya başvuruda bulunuldu mu?
22. Tarafların, tebligat ve müzekkere dönüşlerini geciktirmemeleri/hızlandırmaya yardımcı olmaları için gerekli talep ve uyarılarda bulunuldu mu? Bu konularda kesin süreler verildi mi?
23. UYAP ile belirlenen hedef sürenin aşılması halinde, gecikme sebepleri UYAP'a detaylı ve etkin şekilde bildirildi mi?

¹¹ 19 ve devamı maddelerinde öngörülen hususlar, hakim mahkeme personeli, taraf ve taraf avukatınca el birliği içerisinde gerçekleştirilebilecek meselelerdir. Bu hususta herkes, dosyanın sürüncemede kalmaması adına üzerine düşen sorumluluğu hassasiyetle yerine getirmelidir. Bu noktada, mahkeme kalemi ve hakimce belirli periyotlarla dosyalar üzerinden yazılan müzekkere ve talimatlara cevap verilirken gözden geçirilmeli, gerekiyorsa akıbet sorulmalı, bu gözden geçirmenin aksatılmadan yerine getirilebilmesi adına Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğü tarafından 03/05/2024 tarihinde kurulan mahkemeler ivedilikle fiilen faaliyete geçirilmeli, vekile veya dosya tarafına özellikle müzekkere cevaplarının ikmalî hususunda elden takip yetkisi verilmeli, e duruşma taleplerinin Hukuk Mahkemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik'in 8/2 maddesi gereğince süresinde yapılması hususunda taraflarca ve vekillerce hassasiyet gösterilmeli, defter durumu sebebi ile her duruşma tarihi arasında en az 2 aylık bir sürenin bulunması sebebi ile taraf ve vekillerinin mazeret bildirmemek ve duruşmaya katılım sağlamak hususunda hassasiyet göstermeleri önem arz etmektedir.

24. Taraf ve avukat mazeretleri etkin şekilde değerlendirildi mi? Gereksiz veya tevkil yetkisinin kullanılabilceği duruşmalarda sunulan mazeretler bakımından red kararı verildi mi?
25. Elektronik tebligatın avukatlarca kullanımının mutlak olarak uygulanması teşvik edildi mi?
26. İmkan oldukça e-duruşma sistemi kullanıldı mı?
27. Yargılamanın uzamasına sebep olan beklenen belgelerin temini ve tebligat konusunda gecikmeleri önleyici takip gerçekleştirildi mi? Bu gibi usuli gecikmelere sebep olan taraflara/avukatlara gerekli ihtarlarda bulunuldu mu?
28. Taraflarca getirilmesi /toplanması talep edilen delillerin (3. kişilerin konaklama, banka hesapları gibi kayıtları, telefon dökümleri) özel hayatın ve haberleşmenin gizliliği ilkelerine uygun olup olmadığı değerlendirildi mi? Bu ilkelere aykırılık teşkil edecek delillerin dosya içine getirilmesinden imtina edildi mi?
29. Boşanmanın fer'isi niteliğindeki nafaka ve tazminat miktarlarının tayini yönünden tarafların sosyal ve ekonomik durumlarının tespiti sırasında gerekli ve yeterli araştırma yapıldı mı? Yargılamayı gereksiz yere uzatacak şekilde belge ve bilgilerin getirilmesinden kaçınıldı mı? (Örneğin; dava tarihinden geriye dönük on yıllık banka hesap kayıtlarının getirilmesi yönündeki talebin dosya kapsamı ile uyumlu olmadığı belirtilerek talebin reddine karar verildi mi?)

Karar aşaması

1. Kusur değerlendirmesi, toplumsal normlardan bağımsız ve eşitlik ilkesine uygun olarak gerçekleştirildi mi?
2. Boşanma davasından sonra misilleme amacı ile açılan davalarda takdir yetkisi kullanılarak dürüstlük kuralı (TMK madde 2) uygulandı mı?
3. Eşlerden birinin boşanmaya sebep olan temel ve daha ağır sayılabilecek kusurlu davranışlarına karşı verilen insani tepki niteliğindeki davranışları kusur değerlendirmesinden varestede tutuldu mu?
4. Münferiden özel boşanma sebebine dayalı açılan davada, bu sebebin ispatı halinde, eşler arasında kusur kıyası yapmaktan kaçınıldı mı?
5. Evlilik birliğin temelinden sarsıldığına kanaat getirildiyse evliliğin deva-

mında, itiraz eden eşin sosyal ve ekonomik durumu olanak vermesi halinde, boşanmaya itiraz eden eş ve çocuklar için bir menfaat kalıp kalmadığını ortaya koyan olgular değerlendirildi mi?

6. Davanın açılmasından sonra meydana gelen vakıalar değerlendirmeden vareste tutuldu mu?
7. Kusura ilişkin değerlendirme, ceza yargısında verilen karardan bağımsız olarak, boşanma hukukuna ilişkin ilkeler çerçevesinde gerçekleştirildi mi?
8. 6284 sayılı Kanun kapsamında verilen tedbirler, şiddeti ortaya koyan ek bilgi, belge ve deliller olmadan boşanma davasında, kusur değerlendirmesinden vareste tutuldu mu?
9. Birden fazla boşanma nedenine dayalı bir davada hukuki denetime elverişli olacak şekilde her bir boşanma nedeni yönünden ayrı ayrı hüküm kuruldu mu? Dava, karşı dava ve birleşen dava yönünden de her bir dava ayrı ayrı ele alınıp denetime tabi hüküm oluşturuldu mu?
10. Davanın görülme sürecinde uygulanan tüm usul kurallarına, dosya kapsamındaki neticeten varılan kanıyı destekleyecek mahiyetteki tüm delillere gerekçeli kararda yer verilmek ve bu yapılırken de belirlenen ve ispat olunan kusurlu davranışların ağırlık dereceleri adeta mantık terazisinden geçirilmek sureti ile nihai karar şekillendirildi mi?

Kalem Personeli Boşanma Davası İş Akış Kontrol Listesi

1. Ön büro bulunmayan adliyelerde, avukat ile temsil edilmeyen taraflar adli yardıma yönlendirildi mi?
3. İş takibi ve duruşma tarihi atamaları bakımından, istismar ve ev içi şiddet riski bulunan, çocuk bulunan ve yıl bazında yargılaması daha uzun sürmüş olan davalara öncelik verildi mi?
4. Tebligat ve celpler için UETS sistemi efektif ve istikrarlı olarak kullanıldı mı?
5. Çocukların katılacağı duruşmalar için uygun duruşma tarih ve saat ataması yapıldı mı?
6. 7 yaş altı çocukların katılımı olacak duruşmalar için erken tarih ve uygun saat ataması yapıldı mı?

7. İki aylık dönemler ile aşağıdaki hususlarda envanter ve listeleme yapıldı mı?
 - mevcut dosya sayısı
 - boşanma sebebine göre dosya sayısı
 - çocuk bulunan dosya sayısı
 - 12 yaş altında çocuk bulunan dosya sayısı
 - ev içi şiddet iddiası bulunan dosya sayısı
 - ağır şiddet uygulamasına dair bilgi veya belge ihtiva eden dosya sayısı
 - her dosyanın yargılama süresi ve atıl geçen duruşmalara dair de belirlenecek şekilde gerçekleştirilmiş olan duruşma sayısı
8. Hâkim ile birlikte, UYAP'ta bulunan bilgiler ışığında iki aylık dönemler ile her bir dosya hakkında aşağıdaki hususlarda envanter ve listeleme yapıldı mı?
 - dosyada tebligat için harcanan süreler
 - dosyada müzekkere cevapları için harcanan süreler
 - talimat dosyalarının dönüşü için beklenen süreler

Uzman Boşanma Davası İş Akış Kontrol Listesi

1. İş takibi bakımından, istismar ve ev içi şiddet riski bulunan ve yıl bazında yargılaması daha uzun sürmüş olan davalara öncelik verildi mi?
2. Çocuk ile görüşme tarihi planlanırken okul takvimi ve okul saatleri dikkate alındı mı?
3. Çocuk ile yapılacak görüşme tarihinin mahkemelerin mutad duruşma günlerinden başka günlere konulmasına özen gösterildi mi?
4. Çocuk ile yapılacak görüşmede AGO'ların kullanılmasına özen gösterildi mi?
5. Şayet AGO'ların kullanılması imkânı bulunmuyorsa uzman, çocukla olan görüşmeyi kendi odasında gerçekleştirdi mi?
6. Anne ve baba, çocuk ile görüşme yapılacak ortamdan çıkarıldı mı?

7. Çocuğun dinlenilmesinde onu rencide etmeyen, örselenmesini engelliyici ve anlayabileceği bir dil kullanıldı mı?
8. Çocuğun tanık olarak dinlenileceği durumlarda, süreç, çocuğa yöneltilecek soruların dikkatli ve hassa bir Şekilde belirlenmesi amacıyla hâkim ile işbirliği içerisinde yürütüldü m?
9. Çocuğun tanık olarak dinlenileceği durumlarda sakinleştirilmesi amacıyla yardım sağlanırken Şayet ocuğun fiziksel ve ruhsal durumu tanıklık yapmaya elverişli değil ise hâkim bu hususta bilgilendirildi mi?
10. Uzman raporunun hazırlanması için ocuk ile görüşme ayarlamadan evvel, davanın çocuğun beraber yaŐadığı ebeveyne tebliğ edilip edilmediği ve çocuğun ebeveynleri tarafından dava hakkında bilgilendirilip bilgilendirmediği araştırıldı mı?

EK 1 - DAVA KONTROL ŞEMASI

DAVACI:	ÇOCUKLAR:
DAVALI :	1-
DAVA :	2-
DAVA TARİHİ :	3-
ADLİ YARDIM TALEBİ :	4-

DAVACI TEBLİGAT:

DAVALI TEBLİGAT:

DAVACI SED KOLLUK ARAŞTIRMASI :

DAVALI SED KOLLUK ARAŞTIRMASI :

DAVACI MALVARLIĞI UYAP SORGUSU: DAVALI MALVARLIĞI

UYAP SORGUSU :

DAVACI TALEBİ

- Boşanma :
- Tedbir Nafakası(Kendisi için) :
- Yoksulluk Nafakası :
- Tedbir Nafakası(Çocuk için) :
- İŞtirak Nafakası :
- Velayet :
- Maddi Tazminat :
- Manevi Tazminat :
- Ziyet :
- EŞya ve Çeyiz :
- Mal Rejiminin Tasfiyesi :

DAVALI TALEBİ

- Boşanma :
- Tedbir Nafakası(Kendisi için) :
- Yoksulluk Nafakası :
- Tedbir Nafakası(Çocuk için) :
- İştirak Nafakası :
- Velayet :
- Maddi Tazminat :
- Manevi Tazminat :
- Ziyet :
- Eşya ve Çeyiz :
- Mal Rejiminin Tasfiyesi :

DAVACI TANIKLARI

- 1-
- 2-
- 3-
- 4-
- 5-
- 6-
- 7-
- 8-

DAVALI TANIKLARI

- 1-
- 2-
- 3-
- 4-
- 5-
- 6-
- 7-
- 8-

DAVACI VEKALET: MAL REJİMİNİN TASFİYESİ DAVALARINDA;

DAVALI VEKALET: Evlilik Tarihi :

Boşanma Dava Bilgisi :

Boşanma Davası Açılış Tarihi :

EK 2 - TENSİP ZAPTI ÖRNEĞİ

T.C. MERSİN

... AİLE MAHKEMESİ

TENSİP TUTANAĞI

ESAS NO :

HAKİM :

KATİP :

DAVACI :

DAVALI :

DAVA : BOŞANMA

DAVA TARİHİ :

GEREĞİ

DÜŞÜNÜLDÜ:

*****Boşanmanın bir travma süreci değil, psikososyal değişim süreci olduğunun unutulmaması temennisi ile;**

*****Öncelikle, çocuğun üstün yararı gözetilmek sureti ile, "ÇOCUK DELİL TOPLAMA ARACI OLARAK KULLANILAMAZ" evrensel ilkesinin gereklerine taraflarca riayet edilmesi, bu konuya özellikle hassasiyetle yaklaşılması gerektiği hususunun işbu tensip zaptının tebliği ile taraflara ihtarına,**

- 1- Dava dilekçesinin HMK'nın 119/b-c-ç-ğ-h bentlerinde düzenlenen zorunlu unsurları içerdiği anlaşılacakla kabulüne,
- 2- Yargılamanın YAZILI YARGILAMA USULÜNE göre yapılmasına (6100 Sayılı HMK'nın 118 ila 315. maddeleri uyarınca),
- 3- Davalı tarafa dava dilekçesinin ve eklerinin HMK'nın 122. maddesi uyarınca tebliğine, davalının dava dilekçesinin tebliğinden itibaren 2 hafta içinde ilk itirazları ile birlikte HMK 129. maddesindeki şartları taşıyan esas hakkındaki cevabını ve karşı delillerini mahkememize bildirmesine, belirtilen süre içerisinde cevap dilekçesini vermediği takdirde, HMK'nun 128. maddesi uyarınca davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkar etmiş sayılacağına dair hususun tebliğ zarfında gösterilmesine,

- 4- HMK'nın136.maddesi gereği davalı cevap süresi içerisinde davaya cevap verdiği takdirde davacıya 2 haftalık süre içerisinde cevaba cevap verebileceği hususunda açıklamalı davetiye tebliğine,
 - 5- Davacı cevaba cevap süresi içerisinde davaya cevap verdiği takdirde davalıya 2 haftalık süre içerisinde ikinci cevap dilekçesi vereceği hususunda açıklamalı davetiye tebliğine,
 - 6- Tarafların HMK'nın 121 ve 129/2. maddeleri gereğince delil olarak gösterdikleri belgeleri dilekçelerine ekleyerek vermeleri ile kendilerince temini mümkün olmayıp da başka yerden getirilecek belgelere ilişkin gerekli bilgileri kuşkuyla yer vermeyecek şekilde tam olarak hangi kurum/birim/şirket vs.den getirileceğini açıkça bildirmeleri, davacının delilleri için gider avansının kullanılacağı, davalının ise gerekirse delil avansını yatırmaması, tarafların bu hususları yerine getirmedikleri takdirde HMK'nın 140/5. maddesi gereğince bu delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaklarının işbu tensip zaptının tebliği ile ihtarına,
 - 7- Dilekçelerin tamamlanmasından sonra ön incelemenin duruşmalı yapıp yapılmayacağına karar verileceği, ön incelemenin duruşmalı yapılmasına karar verilmesi halinde duruşma tarihinin dilekçelerin tamamlanmasından sonra belirleneceği ve avanstaki karşılanarak bildirileceği hususunun ihtarına,
 - 8- Tahkikat duruşmasının başında varsa esasa ilişkin süreler (hak düşürücü süreler ile zaman aşımı süreleri) hakkında karar verileceği, değilse yargılamaya devam edileceğinin ihtarına,
 - 9- Tarafların aile nüfus kayıtlarının dosya arasına alınmasına,
 - 10- Tarafların ekonomik ve sosyal durumlarının araştırılması için ilgili kolluk birimine müzekkere yazılmasına, masrafın davacı tarafından karşılanmasına,
 - 11- Ön incelemede yargılamaya devam edilmesine karar verilmesi halinde, ön incelemenin sonunda ya da daha sonra tahkikat duruşması için gün verileceği hususunun ihtarına,
 - 12- Yargıda hedef süre hususuna taraflarca da riayet edilmesi amacı ile tevzi formundan bir suretin çıkartılarak tebligatlara eklenmesine,
- Dosya üzerinde yapılan inceleme sonunda karar verildi.

EK 3 - ÖN İNCELEME TENSİP ZAPTI ÖRNEĞİ

T.C. MERSİN

.. AİLE MAHKEMESİ

ÖN İNCELEME TENSİP TUTANAĞI

ESAS NO :
HAKİM :
KATİP :
DAVACI :
DAVALI :
DAVA : BOŞANMA
DAVA TARİHİ :

HMK'nın 137. maddesi kapsamında dilekçelerin karşılıklı olarak verildiği, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemlerin yapıldığı anlaşıldı.

Dosya incelendi.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

- 1- Dosyada HMK'nın 140.maddesine göre ön inceleme duruşması açılıp yapılmasına,
- 2- Taraflara HMK'nın 139.maddesi uyarınca ön inceleme duruşma gününü bildirir açıklamalı davetiye gönderilmesine,
- 3- Tarafların sulh için gerekli hazırlığı yapmaları, duruşmaya taraflardan sadece birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda gelmeyen tarafın yokluğunda duruşmanın yapılacağı, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz demeyeceği hususlarının işbu tensip zaptının tebliği ile taraflara ihtarına,
- 4- Taraflara HMK'nın 139/1-ç maddesi gereğince dilekçelerinde gösterip de henüz sunmadıkları delilleri dosyaya sunmak veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacı ile gerekli ve duraksamaya yer vermeyip usul ekonomisi gereğince ikinci bir kez açıklama istenmesine gerek bırakmayacak şekilde (ilgili delile ilişkin tüm somut veriler bildirilip hangi kurum veya tüzel kişilikten getirtileceği açıkça bildirilmek sureti ile)

açıklama yapıp dosyada yeterli gider avansı bulunmaması halinde delil avansı olan 1.000,00 TL'yi mahkeme veznesine yatırıp makbuzu dosyamıza ibraz etmek üzere 2 HAFTALIK KESİN SÜRE verilmesine, iki haftalık kesin süre içinde dilekçede gösterilmesine rağmen sunulmayan veya başka yerden celp edilecek belgeler için somut ve yeterli açıklama yapılmayan, toplanması için öngörülen delil avansı yatırılmayan belgelerin delil olarak kabul edilmeyeceğinin işbu tensip zaptının tebliği ile taraflara İHTARINA,

- 5- Yargıda hedef süre hususu göz önünde bulundurularak işlemlerin daha hızlı yürüyebilmesi adına, taraflara tanık listelerini ibraz etmeleri ve dosyada yeterli gider avansı bulunmaması halinde bildirdikleri her bir tanık için mahkememiz yetki alanında ikamet ediyorlarsa 175,00 TL tebligat gideri, 150,00 TL tanıklık ücreti ile mahkememiz yetki alanı dışında ikamet ediyorlarsa talimat masrafını yatırmak üzere işbu tensip zaptının tebliğinden itibaren 2 HAFTALIK SÜRE verilmesine,
- 6- Delil listesinde bildirilen tanıkların,
 - A) Uyap sistemine kaydına,
 - B) Yargı çevremiz içerisinde ikamet eden tanıklar için tahkikat duruşmasında dinlenilmek üzere usulüne uygun meşruhatlı davetiye tebliğine, her bir tanık için 150,00 TL ücret takdirine,
 - C) Yargı çevremiz dışında ikamet edenler için ikametgahları Nöbetçi Aile Mahkemesi'ne talimat yazılarak bilgi ve görgülerinin tespitinin istenilmesine,
 - D) Mahkememiz duruşma yoğunluğu itibari ile bütün tanıkların bir arada dinlenmesi mümkün olmadığından, her bir tahkikat duruşmasında en fazla karşılıklı ikişer tanık olmak üzere 4 tanık dinlenilmesine,
 - E) Taraflara mahkememizin duruşma yoğunluğu itibariyle yetki alanımız dışında bulunan tanıkların hazır edilmesi durumunda kesinlikle dinlenilmeyeceğinin, mahal mahkemesine talimat yazılacağına işbu tensip zaptının tebliği ile İHTARINA,

*****Günü belirlenen duruşmanın, HMK'nın 140/3 maddesi gereğince taraflar arasındaki uyuşmazlık noktalarının tam olarak belirlenip imza altına alınacağı ön inceleme duruşması olması sebebi ile, vekille takip edilen dosyalarda (imza alma zorunluluğu sebebi ile) e-duruşma talebinde bulunulması durumunda talebin reddine karar verileceği, duruşmaya mazeret bildirilmeksizin katılım sağlanmasının yargıda hedef süre karşısında önem arzettiği, çok önemli bir mazeretin bulunması durumunda ise bu mazeretin sadece bir kez kabul edileceği hususlarının iş bu tensip zaptının tebliği ile ihtarına,**

Yargılamanın günü saat 'a bırakılmasına tensiben karar verildi.



This Project is co-funded by the European Union and the Council of Europe.
Bu proje Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilmektedir.

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilen "Aile Mahkemelerinin Etkinliğinin Artırılması: Aile Üyelerinin Haklarının Daha İyİ Korunması" Ortak Projesi kapsamında hazırlanan bu Değerlendirme Raporu, kadına karşı şiddet ve ev içi şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunması konusunda önemli bir çalışmayı temsil etmektedir. Ailenen Korunması ve Kadına Karşı şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun'un uygulanmasında karşılaşılan zorluklara odaklanan bir çalıştayın parçası olan rapor, kadına karşı şiddeti ve ev içi şiddeti önleme amacıyla iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi ve etkili hukuk yollarının sağlanması amacıyla vaka yönetiminin iyileştirilmesine odaklanmaktadır.

Raporda, Avrupa Konseyi standartlarına ve Avrupa'daki en iyi uygulamalarla karşılaştırılmalı olarak kadına karşı şiddet ve ev içi şiddetle ilgili önleyici ve koruyucu tedbirler hakkında okuyucuya genel bir bakış sunulmaktadır. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı şiddetin Önlenmesine Dair 6284 sayılı Kanun kapsamında verebilecek koruyucu ve önleyici tedbir kararlarına ilişkin temel Türk mevzuatının bir analize de yer verilmektedir. Bu alışma, ev içi şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunması alanında daha etkili bir yaklaşımın nasıl benimsenebileceğine somut önerileriyle ışık tutarak konuya dair önemli bir kaynak olarak hizmet etmektedir.

TUR

Avrupa Birliği üye ülkeleri bilgi, kaynak ve geleceklerini birleştirmeye karar vermiştir. Bu ülkeler, birlikte, kültürel çeşitlilik, hoşgörü ve bireysel özgürlükleri korurken, istikrar, demokrasi ve sürdürülebilir kalkınma bölgesi oluşturmuşlardır. Avrupa Birliği, bu kazanımlarını ve değerlerini sınırları ötesindeki ülkeler ve insanlarla da paylaşmaya kararlıdır.

www.europa.eu

Avrupa Konseyi Avrupa kıtasının önde gelen insan hakları kuruluşudur. Kuruluş, Avrupa Birliği'ne üye tüm ülkeler dahil olmak üzere 46 üye ülkeden oluşmaktadır. Tüm Avrupa Konseyi üyeleri insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşmenin üye ülkelerdeki uygulamasını denetler.

www.coe.int

Bu proje Avrupa Konseyi tarafından, nihai faydalanıcı Türkiye Adalet Akademisi ile birlikte yürütölmektedir.



This project is implemented by the Council of Europe together with the end beneficiary, Justice Academy of Türkiye.